

Metsänomistajille tarjottavat luontoarvopalvelut: nykytila ja kehitysnäkymiä

Hanna Kumela, Teppo Hujala, Jouni Pykäläinen, Mirja Rantala ja Mikko Kurttila

Metlan työraportteja / Working Papers of the Finnish Forest Research Institute -sarjassa julkaistaan tutkimusten ennakkotuloksia ja ennakkotulosten luonteisia selvityksiä. Sarjassa voidaan julkaista myös esitelmiä ja kokouskoosteita yms.

Sarjassa ei käytetä tieteellistä tarkastusmenettelyä.

Sarjan julkaisut ovat saatavissa pdf-muodossa sarjan Internet-sivuilta.

<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/>
ISSN 1795-150X

Toimitus

PL 18
01301 Vantaa
puh. 029 532 2111
sähköposti julkaisutoimitus@metla.fi

Julkaisija

Metsäntutkimuslaitos
PL 18
01301 Vantaa
puh. 029 532 2111
sähköposti info@metla.fi
<http://www.metla.fi/>

Tekijät Kumela, Hanna, Hujala, Teppo, Pykäläinen, Jouni, Rantala, Mirja & Kurttila, Mikko			
Nimeke Metsänomistajille tarjottavat luontoarvopalvelut: nykytila ja kehitysnäkymiä			
Vuosi 2013	Sivumäärä 50	ISBN 978-951-40-2407-8 (PDF)	ISSN 1795-150X
Alueyksikkö / Tutkimusohjelma / Hankkeet Itä-Suomen alueyksikkö (Joensuu) / Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman (METSO 2008-2016) ohjauskeinoja ja vaikutusten seurantaa tukeva tutkimus 2009-2016 (MET) / 3525 Metsien monimuotoisuutta edistävä päätöstuki			
Hyväksynyt Terhi Koskela, MET-hankeryhmän vetäjä, 7.1.2013			
Tiivistelmä <p>Tutkimuksen tavoitteena oli määrittää luontoarvopalvelujen nykytila, kuvata nykytilassa ilmeneviä kehittämistarpeita, muodostaa erilaisia tulevaisuuskuvia sekä tunnistaa mahdollisia kehittämistoimia. Luontoarvopalveluilla tarkoitetaan metsien hoidon suunnittelun ja toteutuksen palveluja ja toimintamalleja, joita käyttämällä metsänomistaja ylläpitää tai lisää metsänsä luontoarvoja. Tutkimuksen lähestymistapana käytettiin pehmeää systeemimetodologiaa (PSM). Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla (n=28) ja havainnoimalla metsä- ja ympäristöalan organisaatioiden edustajia todellisissa neuvonta- ja suunnittelutilanteissa. Nykytilaa ja tulevaisuuskuvia vertaamalla tunnistettiin muutostarpeita ja laadittiin kehitysehdotuksia, joilla nykytilaa ja tulevaisuuskuvia voisi lähentää. Monimuotoisuusneuvontaa helpottavaa maastokorttia testattiin käytännön tilanteissa.</p> <p>Metsien luontoarvot otetaan toimijoiden mukaan huomioon normaalissa toiminnassa ilman erillisiä palveluja. Erityistyökaluja luontoarvojen sisällyttämiseksi toiminnan suunnitteluun ei juurikaan ole käytössä. Luontoarvojen turvaamisvaihtoehtojen esittely riippuu ammattilaisen tiedoista ja asenteista. Nykyisten luontoarvopalveluiden myönteisinä piirteinä nähtiin omistajalähtöisyyden ja vapaaehtoisuuden korostuminen sekä METSO-ohjelmasta saatava korvaus. Jännitteitä tunnistettiin mm. vaihtoehtojen tasapuolisessa vertailussa ja tarjoamisessa metsänomistajille. Toimijat ennakoivat, että tulevaisuudessa luontoarvojen tuottaminen muuttuu kokonaisvaltaisemmaksi, huomioiden mm. ekosysteemipalvelunäkökulman. Tavoitteena on metsän luontoarvojen ylläpitäminen ja lisääminen metsänomistajan näkökulmasta ”yhden luokun periaatteella”. Tulevaisuuskuvien mukaan luontoarvojen huomioon ottaminen metsien käytössä muuttuu luontoarvojen turvaamisesta niiden tuottamiseksi. Samaan aikaan metsänomistajakunta muuttuu yhä moniarvoisemmaksi ja omistajien asenteet luontoarvoja kohtaan myönteisemmiksi. Kolmannen sektorin, erityisesti erilaisten paikallisyhdistysten ja kansalaisjärjestöjen, roolin nähtiin vahvistuvan nykyisestä.</p> <p>Jatkossa luontoarvopalveluja varten tarvitaan mm. uusia tuotteita, kuten luonnonhoitopainotteisia metsäsuunnitelmia ja metsänomistajan päätöksentekoa tukevia työkaluja. Tutkimuksessa testattu maastokortti osoittautui yksinkertaisuudessaan toimivaksi neuvonnan apuvälineeksi. Metsien luontoarvoihin liittyvien markkinoiden syntymiseksi tarvitaan uusia rahoitusmalleja, ekosysteemipalvelujen tuotteistamista ja kannusteita yritysverkostojen syntymiselle. Sektorikohtaisten politiikkakeinojen yhteensovittaminen ja lainsäädännön ja uusien politiikkakeinojen kehittäminen on tarpeen. Toimintakulttuurissa on paljon vaihtelua henkilöiden ja organisaatioiden välillä. Jatkossa luontoarvojen huomioon ottaminen metsien hoidossa ja käytössä on osa nykyistä selvästi monimutkaisempaa metsien erilaisten käyttömuotojen yhteensovittamisen tehtävää.</p>			
Asiasanat metsien monimuotoisuus, METSO-ohjelma, metsäneuvonta, metsäpalvelut, pehmeä systeemimetodologia, toimijaverkko, yksityismetsänomistajat			
Julkaisun verkko-osoite http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2013/mwp253.htm			
Tämä julkaisu korvaa julkaisun			
Tämä julkaisu on korvattu julkaisulla			
Yhteydenotot Teppo Hujala, PL 18, 01301 VANTAA. Sähköposti teppo.hujala@metla.fi			
Muita tietoja Taitto: Sari Elomaa/Metla			

Sisällys

1 Johdanto	5
1.1 Metsäalan toimintamallien kehittämishaasteet	5
1.2 Tutkimuksen tavoitteet	7
2 Tutkimuksen lähestymistapa, aineisto ja menetelmät	7
2.1 Systeminen näkökulma käytäntöjen kehittämiseen	7
2.2 Aineiston kerääminen ja analysointi	10
2.2.1 Haastattelut ja havainnoinnit	10
2.2.2 Käytännön apuvälineen testaus: maastokortti suunnittelun tueksi	12
3 Tulokset	12
3.1 Luontoarvopalvelujen nykytila	12
3.1.1 Nykytilan yleiskuvaus	12
3.1.2 Metsänomistajan tavoitteet ja aloite luontoarvojen turvaamiseen	13
3.1.3 Suojelu- ja ympäristötukisopimukset sekä muu luontoarvoihin liittyvä toiminta	14
3.1.4 Luontoarvojen suunnittelun toteuttajat	16
3.1.5 Työkalut ja tietovarannot	17
3.1.6 Yhteistyö, asenteet ja resurssit	18
3.2 Nykytila ja siinä ilmenevien jännitteiden synteesi	19
3.3 Luontoarvopalvelujen tulevaisuuskuvia	21
3.3.1 Luontoarvojen tuottaminen aito metsän käytön tavoite	21
3.3.2 Luontoarvoista on syntynyt uutta elinkeinotoimintaa	22
3.3.3 Metsänomistajan vahvistunut rooli tilaajana ja päätöksentekijänä	23
3.3.4 Informaatioyhteiskunnan kehitys on helpottanut viestintää	25
3.3.5 Kolmannella sektorilla osallistuvampi rooli	26
3.3.6 Luontoarvopalvelujen työkalupakki	27
3.4 Kehittämistoimet tulevaisuuskuvien saavuttamiseksi	29
3.4.1 Luontoarvojen turvaamisesta luontoarvojen tuottamiseen	29
3.4.2 Luontoarvopalvelujen elinkeinotoiminnan monipuolistaminen ja aktivoiminen	30
3.4.3 Metsänomistajasta aktiivisempi toimija	31
3.4.4 Metsäalan avaaminen kehittyvässä informaatioyhteiskunnassa	31
3.4.5 Kolmannen sektorin toimijuuden vahvistaminen	32
3.4.6 Poliittikakeinosta kustannustehokkaampia ja vaikuttavampia	33
3.5 Maastokortin puhelinhaastattelun tulokset	33
4 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset	36
4.1 Lähestymistavan toimivuus	36
4.2 Luontoarvopalvelujen kehittäminen on osa metsäalan uusiutumista	36
4.3 Metsien luontoarvot osana globaalitaloutta	38
Lähteet	40
Liitteet	43

1 Johdanto

1.1 Metsäalan toimintamallien kehittämishaasteet

Vaikka suomalainen metsäteollisuus on purkanut ylikapasiteettiaan ja Venäjän WTO-jäsenyys on kääntämässä raakapuun tuontia kasvuun, kotimaisen puun kysynnän ja markkinahakkuiden odotetaan pysyvän verrattain korkealla, noin 50 miljoonan kuutiometrin vuositasolla (Hänninen ja Sevola 2012). Perinteisen, tukkipuun kasvatukseen perustuvan yksityismetsien puuntuotannon rinnalle on viime vuosina löytynyt uusia käyttömahdollisuuksia. Kansainvälisiin sopimuksiin pohjautuvat suunnitelmat uusiutuvan energian käytön lisäämisestä (Suomen kansallinen... 2010) vahvistavat metsäbioenergian kysyntää. Keväällä 2013 valmistuva biotalousstrategia luotaa metsäalaa kohti uusia liiketoimintamalleja, tuotteita ja palveluja (Biotalousstrategian valmistelu... 2012). Samaan aikaan Etelä-Suomen alueen metsänomistajat ovat olleet huomattavan kiinnostuneita ottamaan käyttöön vapaaehtoisia monimuotoisuuden turvaamisen keinoja ja siten osallistumaan Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma METSO:n toteuttamiseen (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2008, Koskela 2011).

Metsänomistajista yhä harvempi on taloudellisesti riippuvainen puukauppatuloista (Hänninen ym. 2011), mutta lisä- tai sivutulojen tarjoajana metsä on edelleen monille tärkeä. Taloudellisen tuoton rinnalla metsänomistajat kuitenkin arvostavat myös maisema- ja virkistysarvoja ja myös luontoa itseisarvona (Laitila ym. 2009, Hänninen ym. 2011). Tutkimusten mukaan metsänomistajilla on aitoa kiinnostusta monimuotoisuuden turvaamista kohtaan omissa metsissään yli nykyisten minimivaatimusten (Syrjänen ym. 2006, ks. myös von Boehm 2008, Laitila ym. 2009, Hujala ym. 2010). Usein metsänomistajien tavoitteet on kuitenkin esimerkiksi metsäsuunnittelun yhteydessä selvitetty puutteellisesti, mikä johtunee tavoitteiden tiedustelun koetusta vaikeudesta sekä suunnittelutyön tehokkuuspaineista (Hokajärvi ym. 2009). Siten omistajien aidot tavoitteet eivät välttämättä näy metsäsuunnitelman konkreettisissa toimenpide-ehdotuksissa.

Vapaaehtoisuuteen perustuva METSO-ohjelma pyrkii osaltaan vastaamaan metsänomistajien metsien käytön monipuolistuneisiin tavoitteisiin. Jos tilalta löytyy suojelukriteerit täyttävä kohde, metsänomistajilla on halutessaan mahdollisuus valita erilaisista suojeluvaihtoehdoista (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2008). METSO-ohjelman onnistumiselle on tärkeää, että metsänomistajat ovat tietoisia METSO:n tarjoamista mahdollisuuksista ja että he kokevat ohjelman toimintatavat hyväksyttävänä (Koskela 2011, Korhonen ym. 2013). Keskeistä on niin ikään, että alan toimijat ja viranomaiset osaavat kertoa metsänomistajalle METSO-keinoista ja toteuttaa niitä. Metsänomistajaa lähellä toimivien tahojen, kuten metsänhoitoyhdistysten ja Metsäkeskuksen, roolin on nähty korostuvan monimuotoisuuden turvaamiseen liittyvän tiedon viemisessä metsänomistajalle.

Metsän monipuolistuvien käyttömahdollisuuksien ja erilaistuvan metsänomistajakunnan ohella metsäalan toimintamalleja haastaa meneillään oleva metsälakiuudistus. Maa- ja metsätalousministeriön asettama Metsänkäsitteilymenetelmien monipuolistaminen -jatkotyöryhmä esitti voimassa olevaan metsälakiin muutoksia, joilla tavoitellaan mm. metsänomistajien monipuolistuneiden tavoitteiden nykyistä parempaa huomioon ottamista (Metsänkäsitteilymenetelmien monipuolistaminen... 2012). Työryhmä esittää, että lainsäädännöstä vähennetään yksityiskohtaista ohjausta muun muassa kasvatushakkuiden ja uudistushakkuiden menetelmien suhteen. Tavoitteena on lisätä metsänomistajien valinnanvapautta oman metsäomaisuutensa hoidossa. Metsänomistaja voi halutessaan ottaa esimerkiksi maisemalliset tai riistanhoidolliset näkökulmat nykyistä paremmin huomioon päätöksenteossaan.

Toinen merkittävä meneillään oleva lakiuudistus koskee metsänhoitoyhdistyslakia, jonka uudistuksen periaatteet maa- ja metsätalousministeri Koskinen on linjannut (Metsänhoitoyhdistyslaki... 2012). Olennaisimpana linjauksen mukaisena muutoksena lakisäätöineen, Verohallinnon keräämä metsänhoitomaksu poistuu, ja metsänhoitoyhdistykset rahoittavat jatkossa toimintansa itse keräämillään jäsenmaksuilla ja liiketoiminnan tuotoilla. Yhdistykset voivat tulevaisuudessa valita vapaasti toimialueensa, ja samoin metsänomistaja voi valita vapaasti jäsenyytensä yhdessä tai useammassa yhdistyksessä. Yhdistyksen jäsenyydestä ja jäsenmaksuista vapautuu jatkossa kuultua ilmoitusmenettelyllä. Metsänhoitoyhdistyslain muutoksella tulee siten olemaan vaikutuksia sekä metsäalan toimijakenttään että nykyisiin toimintamuotoihin. Kun yhdistysten toiminnan rajoitukset poistuvat, niillä on mahdollisuus tarjota mitä tahansa jäsenistön haluamia palveluja. Metsänhoitoyhdistyksille aiotaan yhä osoittaa metsäpoliittisia tavoitteita ja tehtäviä, mutta yhdistykset ja niiden jäsenet päättävät, millä keinoin näihin tavoitteisiin pyritään.

Muutosta metsäpalveluissa vauhdittaa myös Suomen metsäkeskuksen perustaminen, joka eriytti Metsäkeskuksen Julkiset palvelut asiakasrahoitteisista Metsäpalveluista. Metsäkeskuksen julkisena palveluna ylläpitämä sähköinen Metsään.fi -asiointipalvelu mahdollistaa metsänomistajien ja palveluntarjoajien kohtaamisen sekä metsävaratietojen tehokkaan käytön metsäpalveluissa. Toisaalta metsänomistajalle ilmainen Metsään.fi -palvelu saattaa myös joissakin tapauksissa heikentää uusin tieto- ja osaamisintensiivisten palvelujen markkinoille tulon mahdollisuuksia. Samaan aikaan, kun omatoimiset metsänhoitotyöt tarjoavat osalle metsänomistajista merkityksellistä tekemistä, osa omistajista haluaa vaivatonta metsänhoitoa, mitä osaltaan heijastelee suuri kiinnostus avohakkuutonta metsänkäsittelyä kohtaan (ks. Kumela ja Hänninen 2011). Metsäalan yritykset voivat vastata metsänomistajien vaihteleviin palvelutarpeisiin eriytyvillä asiantuntijapalveluilla, jotka voivat vaihdella yksittäisiä kuvioita koskevista koko tilaa koskeviin palveluihin (ks. Hujala ym. 2010).

Metsänomistajakunnan monipuolistuessa ja metsänkäyttövaihtoehtojen lisääntyessä omistajille annettavan neuvonnan ja päätöstuen merkitys korostuu entisestään. Perinteisesti metsäsuunnittelu on ollut keskeinen omistajalähtöisen metsäneuvonnan mutta myös metsien hoidon ja käytön ohjauksen väline. Yksityismetsien metsäsuunnittelussa metsänomistaja on päätöksentekijä, jonka tavoitteiden mukaisesti ensisijaisesti edetään. Yhteiskunta on kuitenkin pyrkinyt mm. lainsäädännön normien, ohjeistojen sekä subventioiden kautta ohjaamaan metsänomistajien metsänkäytön valintoja (Kangas 2001). Jotta suunnitteluprosessi voitaisiin mukauttaa enemmän metsänomistajalähtöiseksi, olisi tarpeen tunnistaa metsänomistajien erilaiset lähtökohdat suunnittelulle (Isokääntä ja Tikkanen 2003). Metsänomistajien tiedot monimuotoisen metsänhoidon velvoitteista ja suosituksista ovat Hännisen ja Kurttilan (2007) tutkimuksen mukaan vain välttäviä. Metsäluonnon monimuotoisuuden tunnistamiseen, käsittelyihin ja säästöpuihin liittyvää neuvontaa ja ohjeita saaneiden metsänomistajien tiedot ja asenteet metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamisesta olivat paremmat kuin niiden omistajien, jotka eivät olleet saaneet neuvontaa.

Kaikki yllä kuvatut muutostekijät merkitsevät uudenlaisia toimintamalleja ja käytäntöjä palveluntarjonnassa metsänomistajille. Jo nykyinen metsäpalvelujen tarjonnan kenttä voi kuitenkin näyttäytyä metsänomistajalle hyvin kompleksisena. Toimintamallien sovittamista nyt voimakkaassa muutoksessa olevaan toimintaympäristöön on siksi syytä tarkastella monipuolisesti omistajien tietojen ja tarpeiden, eri arvoketjujen ja metsän käyttömuotojen näkökulmasta. On luultavaa, että perinteiseen puuntuotantoon liittyvät toimintamallit hioutuvat pääosin markkinaehtoisesti toiminnan laajuuden ja pitkän kehityshistorian ansiosta, mutta lyhyemmän taustan omaavat ja uudentyypiset toiminnot vaativat TKI (tutkimus, kehitys ja innovaatio) -interventiota. Tällaisia tutkimuksellisesta kehitystuesta hyötyviä toimintoja ovat esimerkiksi energiapuukauppa, avohakkuuton metsätalous ja metsien luontoarvoja lisäävät palvelut, joista viimeiseen tämä tutkimus syventyy.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Luontoarvojen ylläpitäminen ja lisääminen muodostavat kompleksisen systeemin eri toimijoihin ja toimijoiden erilaisine maailmankuvineen ja asenteineen. Metsän käytön vaihtoehtojen monipuolistuminen lisää metsänomistajien tietotarpeita eri mahdollisuuksista ja niiden erilaisista vaikutuksista. Jotta metsänomistajat pystyisivät asettamaan tavoitteita ja päättämään metsänsä käytöstä niiden mukaisesti, metsä- ja ympäristöammattilaisten tulisi auttaa ja neuvoa puolueettomasti metsänomistajia eri metsänkäyttövaihtojen hyödyistä ja haitoista. Aikaisemman tutkimuksen mukaan yksityismetsänomistajille suunnattuja metsäsuunnittelu- ja päätöstukipalveluja on syytä kehittää erityisesti operatiivisen suunnittelun suuntaan, tukemaan konkreettista toimenpiteiden suunnittelua ja toteuttamista (Hujala ym. 2010, ks. myös Saarinen ja Rantala 2010). Luontoarvojen tuottamisen kannalta tämä tarkoittaa, että omistajille tulisi antaa tietoja eri suojele- ja luonnonhoidon vaihtoehtojen käytön mahdollisuuksista ja niiden vaikutuksista heidän omissa metsissään. Tämä tarkoittaa luontoarvopalvelujen kehittämistä. Tässä tutkimuksessa luontoarvopalveluilla tarkoitetaan suunnittelun ja toteutuksen palveluja ja toimintamalleja, joita käyttämällä metsänomistaja ylläpitää tai lisää metsänsä luontoarvoja. Toimintamalleihin sisältyvät käytettävät instrumentit, rahoitusmallit, toimijaorganisaatiot ja näiden väliset yhteydet ja tiedon kulku.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on:

- Määrittää luontoarvojen huomioon ottamisen nykytila neuvontapalveluissa metsä- ja ympäristöammattilaisten näkökulmasta.
- Kuvata nykytilassa ilmeneviä kehittämistarpeita luontoarvopalveluissa.
- Muodostaa erilaisia tulevaisuuskuvia metsien luontoarvopalvelujen kehityksestä.
- Tunnistaa haluttuja ja mahdollisia kehittämistoimia.

2 Tutkimuksen lähestymistapa, aineisto ja menetelmät

2.1 Systeeminen näkökulma käytäntöjen kehittämiseen

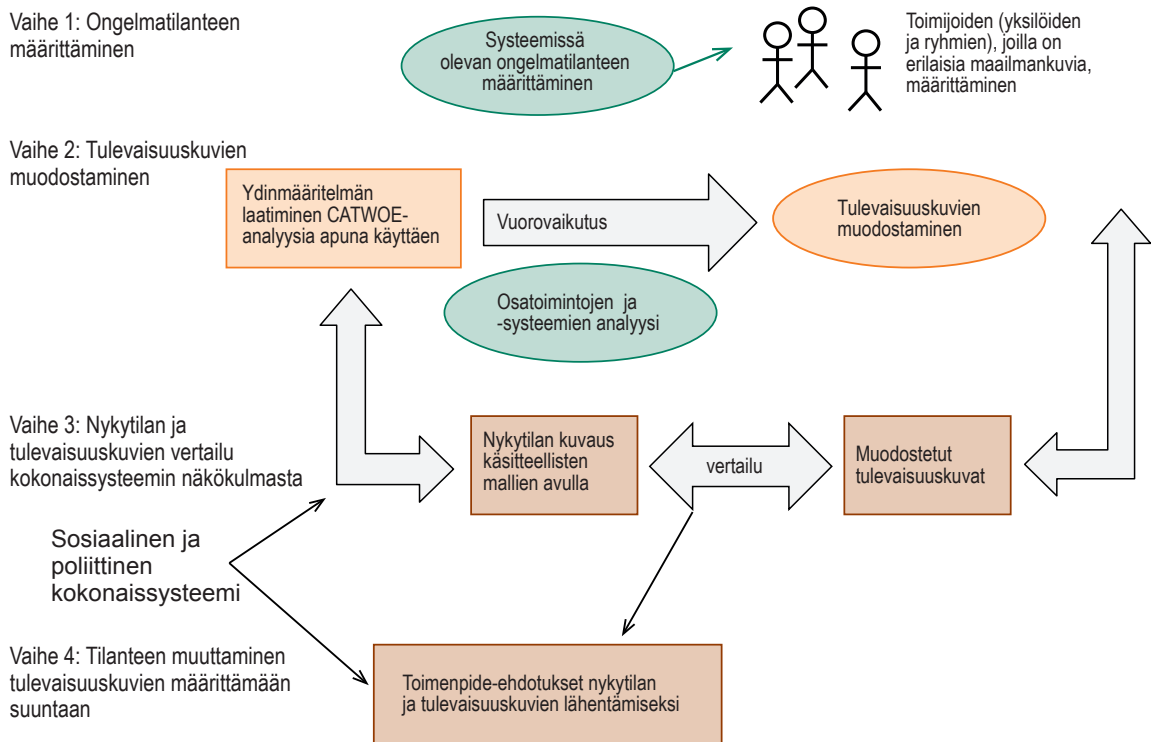
Systeemisen lähestymistavan valinnan taustalla on ennen kaikkea havainto, että metsien monimuotoisuuden turvaamiseen osallistuva toimijajoukko muodostaa verkoston, jonka toimintaa on mahdollista tarkastella ja jäsentää systeeminä. Systeemissä on osia eli komponentteja ja niiden välillä yhteyksiä, joiden kautta materia ja informaatio liikkuu ja jalostuu. Systeemisiä malleja ovat esimerkiksi prosessikaaviot, käsittekartat (Åhlberg 2007) sekä kulttuuris-historialliseen toiminnan teoriaan perustuvat toimintajärjestelmämallit (Engeström 1987, ks. myös Hokajärvi 2012).

Monitasoisen ja monia toimijoita sisältävän systeemin kehittäminen on tyypillisesti ns. häijy ongelma ('wicked problem'; ks. Churchman 1967), koska systeemin osat eivät ole tarkkaan rajattuja eikä kokonaisuoptimia ole mahdollista numeerisesti määrittää, varsinkin kun toimijoilla voi olla erilaisia käsityksiä systeemin luonteesta (ks. Pahl-Wostl 2007). Tällaiset häijyt ongelmat ovat tyypillisiä luonnonvaroihin liittyvissä toiminnoissa (ks. Lachapelle ym. 2003), koska niissä esiintyy erilaisia arvolähtökohtia ja ristiriitaisia tavoitteita ja koska niissä toiminnot ja käytännöt ovat päällekkäisiä tai jäsentymättömiä sekä toiminnassa julkiset ja yksityiset edut kietoutuvat toisiinsa. Tämän tutkimuksen aihe, yksityismetsien luontoarvoihin liittyvien palvelujen toimintamallin kehittäminen on tyypiesimerkki häijystä ongelmasta.

Häijyjen ongelmien kanssa toimimiseen on kehitetty tulevaisuussuuntautunut, erilaiset maailmankuvat tunnustava ja poliittis-sosiaaliset jännitteet huomioon ottava pehmeä systeemimetodologia, PSM (Checkland 2000, Mannermaa 2003, Rubin 2003, Checkland ja Poulter 2010). PSM:n toteutukseen ei ole tarkkarajaisia ohjeita, mutta sitä luonnehtivat iteratiivinen kehityssykli, nykytilan ja tulevaisuuskuviun välisen jännitteen tutkiminen systeemisen mallinnuksen avulla, toimijoiden näkökulman painottaminen, sosiaalisten ja poliittisten rajoitteiden tunnistaminen sekä konkreettisten kehittämisehdotusten tekeminen (kuva 1.) Tässä tutkimuksessa PSM:aa käytettiin teoreettisena viitekehyksenä sekä apuna haastatteluaineiston keräämisen suunnittelussa ja aineiston analysoinnissa.

Checklandin ja Poulterin (2010) mukaan pehmeän systeemimetodologian ensimmäisessä vaiheessa tulee määrittää systeemissä olevat tilanteet, joihin toivotaan parannusta sekä toimijat, jotka ovat tilanteen mahdollisia muuttajia. Toimijat kokevat tilanteen luonteen siten, että siihen toivotaan muutosta ja sen kehittäminen koetaan olevan tarpeen. Tilanne itsessään ei välttämättä kuitenkaan ole ongelma. Toimijoilla, joita voivat olla yksilöt tai ryhmät, on erilaisia maailmankuvia, erilaisia tapoja ja näkemyksiä käsittää maailmaa. Maailmankuvat vaikuttavat siihen, miten eri toimijat kokevat tilanteen ja miten he suhtautuvat siihen. Maailmankuvat ovat usein melko pysyviä, mutta voivat muuttua ajan kuluessa, myös äkilliset ja dramaattiset tapahtumat voivat muuttaa maailmankuvia nopeastikin (kuva 1, vaihe 1).

Vaiheessa kaksi laaditaan ydinmääritelmä, jolla tarkoitetaan systeemin toiminnan ilmentämistä etsimällä ja nimeämällä systeemin toiminnan ja sen prosessien osatekijät ja näiden väliset vaikutukset. Ydinmääritelmän laatimisessa käytetään apuna CATWOE-analyysia, jonka sisältö on kuvattu taulukossa 1.



Kuva 1. Pehmeän systeemimetodologian prosessi (Checkland ja Poulter 2010).

Ydinmääritelmän avulla muodostetaan käsitteellisiä malleja todellisuudesta (vaihe 3) (Checkland ja Poulter 2010). Tässä vaiheessa on tärkeä muistaa, että kyseessä on malli, ei itse todellisuus. Käsitteellisiä malleja verrataan todellisuuteen ja toivottuihin tulevaisuudenkuviin ottaen huomioon millaisessa sosiaalisessa ja poliittisessa ympäristössä systeemi toimii. Vaiheessa neljä pyritään löytämään nykytilaa ja toivottuja tulevaisuudenkuvia lähentäviä haluttuja ja mahdollisia kehittämisehdotuksia. PSM:n tavoitteena ei ole löytää konsensusta systeemin toiminnalle, vaan niitä toimintamuotoja, joihin eri toimijat pystyvät sopeutumaan. PSM muodostaa ikään kuin oppimisen syklin, jossa eri vaiheet keskustelevat toistensa kanssa. Prosessi on jatkuva, sillä kehittämisehdotusten toimeenpano muuttaa lähtötilannetta siten, että PSM:n prosessi voi alkaa uudelleen alusta.

PSM:aa on käytetty monilla eri tieteenoilla. Esimerkki PSM:n käytöstä metsätaloudessa on mm. Purnomon ym. (2003) tutkimus trooppisten metsien käytöstä ja metsänhoidon kiistoista Indonesiassa. Purnomo ym. yhdistävät tutkimuksessaan pehmeän systeemimetodologian määritelmiä sekä osallistuvan tutkimuksen metodeja. Bunch (2003) puolestaan käyttää PSM:aa ja ekosysteemi-lahjelmistapaa tarkastellessaan erittäin saastuneen Cooum-joen käyttöä ja kunnostamista Intian Chennaissa tilanteessa, joka on mm. väestönkasvun, hallinto- ja toimivaltaongelmien, kulttuuristen ja monien ekologisten ongelmien vuoksi hyvin kompleksinen. Erityisesti ”rich picture” työkalun sekä CATWOE-prosessin käyttö olivat hyödyllisiä tarkasteltavan tilanteen kuvauksessa ja tarkemmassa analysoinnissa.

Watkin ym. (2012) sovelsivat pehmeää systeemimetodologiaa tarkastellakseen pienvesivoimalaitoksen kehittämistä sidosryhmien näkökulmasta ja havaitakseen mahdollisia konflikteja ja niiden vaikutuksia laitoksen kehittämisessä. Konfliktien tunnistamisen lisäksi PSM:n käytön tarkoituksena oli luoda uutta ymmärrystä ongelmalliseen tilanteeseen. Tähän pyrittiin sitouttamalla sidosryhmiä ja järjestämällä tietovirtoja uudella tavalla, koska aiemmat kehittämisyritykset olivat epäonnistuneet. PSM mahdollisti tilanteen osatekijöiden suhteiden tarkastelun ilman, että niitä täytyi ilmaista määrällisesti. Tämän tyyppinen tarkastelu paljasti aineettomia tekijöitä, jotka olivat välttämättömiä ongelmatilanteen selvittämiseksi, mutta olisivat jääneet huomioimatta, jos olisi käytetty perinteisempiä tutkimusmenetelmiä.

Presley ym. (2000) kävivät tutkimuksessaan läpi esimerkin organisaatioiden ryhmittymästä, joka toimii teollisen konsortion osana. Organisaatiot ovat hyödyntäneet PSM:aa tuote- ja prosessi-innovaatioiden kehittämiseen silloin, kun itse prosessi on tuotteen tai palvelun tuottamisen kannalta kriittinen. Presley ym. osoittivat tutkimuksellaan, että PSM on yhdessä asiaankuuluvien työkalujen kanssa, tehokas tapa tuoda esiin prosessi- ja tuote-innovaatioita. Petkov ym. (2007) on puolestaan esimerkki ICT (Information and Communications Technology) -sektorilta, jossa on yhdistetty eri pehmeän systeemijattelun metodeja, mm. PSM-periaatteita ja tekniikoita monimuuttujamenetelmiin. Myös tietojärjestelmien kehittämisessä on hyödynnetty PSM:n menetelmiä (ks. esim. Vidgen ym. 1993). Lisäksi terveydenhuollon alalla PSM:aa on käytetty runsaasti. Mm. Lehaney ja Paul (1996) käyttivät PSM:aa sairaalatoiminnan tehostamisessa käytetyn simulointimallin rakentamisessa sekä Heyrani ym. (2012) käyttivät PSM-sovellusta sairaanhoidon hallinnon kehittämisessä.

2.2 Aineiston kerääminen ja analysointi

2.2.1 Haastattelut ja havainnointit

Nykytilan määrittäminen

Pehmeä systeemimetodologia lähtee liikkeelle järjestelmän eri osa-alueiden, toimintojen ja toimijoiden kartoittamisesta sekä järjestelmässä esiintyvien kehittämistä vaativien tilanteiden määrittämisestä. Metsien luontoarvopalvelujen nykytilan selvittämiseksi haastateltiin keskeisiä metsä- ja ympäristöalan organisaatioiden edustajia. Kohdeorganisaatioiksi valittiin monipuolinen joukko eri metsä- ja ympäristöalan toimijatahoja, jotta mahdollisimman monet luontoarvojen ylläpitämisen ja lisäämisen toimintatavat ja näkemykset saataisiin esille. Osa tavoitetuista organisaatioista ei kuitenkaan halunnut osallistua haastatteluihin. Lopulta haastatteluja toteutettiin seitsemässä organisaatiossa, jotka edustivat julkista, yksityistä ja kolmatta sektoria. Haastatteluihin osallistui yhteensä 19 henkilöä. Kustakin organisaatiosta pyrittiin tavoittamaan henkilöitä, jotka vastaavat luontoarvopalvelujen suunnittelusta ja käytännön toteutuksesta. Varsinaisten haastateltavien valinnassa auttoi kunkin organisaation yhteyshenkilö.

Haastattelut toteutettiin, yhtä puhelinhaastattelua lukuun ottamatta, haastateltujen henkilöiden omien organisaatioiden toimitiloissa. Haastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluina ja niissä oli läsnä 2–4 haastateltavaa. Puhelimitse toteutettu haastattelu poikkesi muista, sillä siinä vastaajana toimi ainoastaan yksi organisaationsa edustaja. Haastattelut nauhoitettiin ja ne kestivät tunnista puoleentoista tuntiin. Haastatteluista kertyi noin 70 sivua litteroitua aineistoa.

Haastatteluissa käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelurunkoa (liite 1), jossa haastateltava saa melko vapaamuotoisesti kertoa haastattelijan valitsemista teemoista. Haastattelun edetessä haastateltava voi tehdä täydentäviä kysymyksiä tai palata aiempaan teemaan. Samoin haastattelija voi kysyä halutessaan tarkentavia kysymyksiä epäselväksi jääneestä aiheesta (Hirsjärvi ja Hurme 2000). Haastattelut koostuivat valitun teeman ympärillä käydystä melko vapaamuotoisesta keskustelusta.

Haastatteluiden lisäksi teimme käytännön suunnittelutilanteiden havainnoiteja. Havainnoinnin avulla saadaan tietoa, toimivatko ihmiset niin kuin he sanovat toimivansa (Hirsjärvi ym. 2001). Havainnoinnilla saadaan myös välitöntä tietoa (Hirsjärvi ym. 2001), tässä tapauksessa todellisesta suunnittelutilanteesta ja suunnittelijan ja metsänomistajan välisestä vuorovaikutuksesta. Havainnoiteja toteutettiin neljän organisaation kanssa. Havainnointitapauksia oli yhteensä kuusi. Havainnoinneissa tutkija oli suunnittelijan mukana luontoarvojen turvaamiseen linkittyvällä maastokäynnillä, jossa oli mukana myös metsänomistaja. Yhdessä tapauksessa metsänomistajan kanssa keskusteltiin tämän kotona ennen maastoon menoa, muissa tapauksissa metsänomistaja kulki suunnittelijan mukana maastossa.

Havainnointitilanteissa tutkija seurasi suunnittelijan työtä kiinnittäen erityistä huomiota vuorovaikutukseen metsänomistajan kanssa. Havainnoinnin tukena oli havainnointirunko (liite 2), jossa keskityttiin muun muassa metsänomistajan tekemiin kysymyksiin ja suunnittelijan antamiin vastauksiin ja perusteluihin. Ennen maastokäyntiä havainnoija keskusteli kohteesta suunnittelijan kanssa joko puhelimitse tai automatkalla kohteelle, selvittäen taustatiedot ja kartoittaakseen suunnittelijan käsityksiä kohteesta ja metsänomistajasta. Maastokäyntien jälkeen havainnoija soitti vielä metsänomistajalle kysyäksään omistajan tunnelmia käynnistä ilman suunnittelijan läsnäoloa.

Haastattelujen analysointi

Haastattelut ja havainnoinnit analysoitiin pehmeän systeemimetodologian teoriakehyksen CATWOE-prosessia käyttäen (ks. Checkland ja Poulter 2010). CATWOE-prosessissa systeemin toiminta ja prosessit jaetaan osatekijöihin, joista laaditaan nykytilan käsitteellinen malli. Käytännössä analysointi toteutettiin yksinkertaisella koodauksella Excel-taulukkopohjassa, jossa aineisto luokiteltiin tapauskohtaisesti osatekijöihin. CATWOE prosessin osatekijät sekä esimerkki analysoidusta haastattelusta on esitetty taulukossa 1.

Nykytilan tarkastelussa nousi esiin toiminnan kehittämistarpeita sekä jännitteitä, joista muodostettiin systeemikuva ohjausjärjestelmästä sekä toimijakohtaisista luontoarvopalvelun piirteistä (kuva 2). Kuva toimi taustamateriaalina tulevaisuuskuvaahaastatteluille.

Tulevaisuuskuvaahaastattelut ja niiden analysointi

Luontoarvopalvelujen tulevaisuuskuvioiden hahmottamista varten haastateltiin henkilökohtaisesti viittä metsä- ja ympäristöalan toimijaa. Haastattelut edustivat sekä hallintoa että puunostajia. Lisäksi haastateltiin puhelimitse neljän järjestön edustajaa. Haastateltaville lähetettiin ennakkomateriaalina haastattelurunko (liite 3) sekä nykytilan haastatteluista muodostettu systeemikuva (kuva 2 luonnosversio), joihin heitä pyydettiin tutustumaan ennen haastattelua.

Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Ne kestivät vajaasta tunnista puoleentoista tuntiin. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Litteroitua aineistoa tulevaisuuskuvaahaastatteluista kertyi yhteensä noin 70 sivua.

Taulukko 1. CATWOEn osatekijät sekä esimerkki analysoidusta haastattelusta.

CATWOE osatekijät	Esimerkki analysoidusta haastattelusta
C = Customer (asiakas, jonka toimintaan prosessi vaikuttaa)	<ul style="list-style-type: none"> • Metsänomistaja
A = Actors (toimijat, jotka saavat prosessin aikaan)	<ul style="list-style-type: none"> • Metsänomistaja • Metsäneuvoja • Metsäsuunnittelija • Puunostaja
T = Transformation process (muutosprosessi itsessään, joka saa systeemin tulevan resurssin muuttumaan tuotteeksi)	<ul style="list-style-type: none"> • Luontoarvot otetaan huomioon osana normaalia työtä • Ei valmiita luontoarvopalveluja • Käytännössä luontoarvopalvelut ovat vapaaehtoisten suojele- ja ympäristötukisopimusten tekemistä • Usein kohteet havaitaan maastokäyntien yhteydessä ja niistä kerrotaan metsänomistajalle • Jos omistaja on kiinnostunut kohteiden suojelusta, suojele- tai ympäristötukisopimusta lähdetään viemään eteenpäin
W = Worldview (maailmankuva)	<ul style="list-style-type: none"> • Ympäristötuki koetaan keinona ansaita rahaa kohteista, jotka jätettäisiin muutenkin käsittelemättä • Sekä metsänomistajien että metsäneuvojen asenteet pysyvää suojele- kohtaan kielteisempiä kuin määräaikaista suojele- kohtaan
O = Owners (omistajat, jotka voivat käynnistää tai pysäyttää muutoksen)	<ul style="list-style-type: none"> • Metsänomistaja • Metsäsuunnittelija ja -neuvoja • Metsäkeskus • ELY-keskukset
E = Environmental constraints (toimintaympäristön asettamat vakiot eli ulkoiset ja prosessin johdosta muuttumattomat rajoitukset)	<ul style="list-style-type: none"> • Lait • Sertifiointi • Viralliset ohjeet • Viranomaisten toimintalinjaukset

Haastatteluiden perusteella mallinnettiin luontoarvopalvelujen tavoitetilaa vuonna 2025. Malleja täydennettiin tutkijoiden näkemyksillä eri tulevaisuuskuvista. Nykytilaa ja tulevaisuuskuvia vertaamalla tunnistettiin muutostarpeita ja laadittiin kehitysehdotuksia, joilla nykytilaa ja tulevaisuuskuvia voisi tuoda lähemmäksi toisiaan. Kehitysehdotukset perustuvat sekä haastatteluissa esiin nousseisiin että tutkijoiden näkemyksiin tarpeellisista toimista.

2.2.2 Käytännön apuvälineen testaus: maastokortti suunnittelun tueksi

Haastatteluissa esiin tulleiden kehittämistarpeiden pohjalta tutkijaryhmä laati konkreettisen esimerkin käytännössä testattavasta metsänomistajan neuvonnan apuvälineestä, jonka tarkoituksena on auttaa käytännön toimijoita luontoarvojen ylläpitämisen ja lisäämisen suunnittelutilanteissa. Käytännön apuvälineeksi valittiin ns. maastokortti, jonka avulla toimijat voivat kartoittaa metsänomistajan tavoitteita metsänsä käytölle sekä esitellä eri vaihtoehtoja luontoarvojen ylläpitämiseksi ja lisäämiseksi (liite 4).

Maastokortti lähetettiin kaikille nykytilan määrittämiseen osallistuneille haastateltaville sekä erikseen valitun metsäalan organisaation edustajalle. Heitä pyydettiin testaamaan maastokorttia kahden kuukauden aikana erilaisissa luontoarvojen suunnittelutilanteissa. Lisäksi kahden ammatillaisen kanssa sovittiin erikseen maastokortin testaamisesta. Tällä varmistettiin kokemusten saaminen ainakin muutamasta käytännön tilanteesta.

Kokemukset ja palautteet maastokortista ja sen käytöstä kerättiin puhelinhaastatteluilla, joita tehtiin yhteensä 14. Haastatteluissa käytettiin haastattelurunkoa (liite 5), jolla pyrittiin selvittämään haastateltavien kokemuksia kortin käytöstä sekä näkemyksiä kortin sisällöstä sekä ulkoasusta. Haastattelukysymykset oli rakennettu kortin sisältöä vastaavaksi, lisäksi haastateltavat saivat varsin vapaamuotoisesti kertoa omia kommenttejaan kortista. Haastattelut analysoitiin yksinkertaisella sisällön analyysillä, luokittelemalla usein toistuvia kommentteja sekä etsimällä systemaattisesti kehitysehdotuksia.

3 Tulokset

3.1 Luontoarvopalvelujen nykytila

3.1.1 Nykytilan yleiskuvaus

Haastatelluista organisaatioista ainoastaan yhdellä oli tarjota erillistä luontoarvopalvelua metsänomistajille. Tämä palvelu oli erään luontojärjestön METSO-kohteiden kartoituspalvelu. Tosin yksi puunhankintayritys tarjosi luontopainotteista metsäsuunnitelmaa, mutta sitä ei juurikaan käytännössä toteutettu omana palvelunaan. Korostettiin, että niin metsäalan organisaatioissa kuin ELY-keskuksessa luontoarvot otetaan huomioon normaalissa toiminnassa ilman erillisiä palveluja. Mm. metsäsuunnittelua tehtäessä luontoarvojen huomioon ottamisen taso riippuu metsänomistajan tavoitteista ja toiveista. Metsänomistajien kyselyt luontoarvojen turvaamismahdollisuuksista olivat kuitenkin hyvin vähäisiä: metsäsuunnitelmia, joissa luontoarvoja huomioidaan normaalia enemmän, tehtiin vain muutamia vuodessa. Usein metsänomistajien toiveet luontoarvojen huomioon ottamisesta olivat yksittäisiä tiettyihin kohteisiin kohdistuvia toiveita.

3.1.2 Metsänomistajan tavoitteet ja aloite luontoarvojen turvaamiseen

Kaikissa haastatelluissa metsäalan organisaatioissa todettiin, että luontoarvoiltaan arvokkaat kohteet löytyvät liikuttaessa maastossa, joko metsäsuunnitelmia laadittaessa tai hakkuita sekä luonnonhoitohankkeita suunnitellessa. Haastatellun ELY-keskuksen sekä luonnonsuojelujärjestön mukaan metsänomistajat usein itse ottivat yhteyttä ja kertoivat mahdollisista suojelu- tai ympäristötukikohteista. Nämä metsänomistajat olivat saaneet tietoa mm. lehdistä tai muilta metsäammattilaisilta ja osasivat sen perusteella kysyä luontoarvojen turvaamisen mahdollisuuksista. Enenevässä määrin on myös heitä, jotka ovat kuulleet asiasta naapurilta tai kyläläiseltä. Metsänhoitoyhdistyksessä puolestaan todettiin, että useimmiten aloite tai ainakin ensimmäinen vihje vapaaehtoiseen luontoarvojen turvaamiseen tulee metsäsuunnittelijalta. Vain yksittäistapauksissa metsänomistaja on ottanut yhteyttä suunnittelijaan.

Metsäsuunnitelmaa tilatessaan metsänomistajien on mahdollista tilauslomakkeessa tuoda esiin omien tavoitteidensa mukaisia toiveita, mutta muuten metsänomistajien luontoarvoihin liittyviä tavoitteita ei juurikaan erikseen kartoiteta. Tavoitteiden todettiin tulevan esille ns. normaaleissa keskusteluissa metsänomistajan kanssa. Maastokäynneillä tavoitteita voidaan tarkentaa ja metsänomistajat esittävät usein tiettyihin kohteisiin liittyviä toiveita. Metsänomistajien osallistuminen maastokäynnille vaihtelee riippuen heidän omasta kiinnostuksestaan luontoarvoja kohtaan. Osa metsänomistajista on hyvinkin kiinnostuneita osallistumaan ja heillä on selkeä näkemys kohteen rajauksesta maastossa.

Metsäkeskuksessa ja metsänhoitoyhdistyksissä metsänomistajaan pyritään olemaan yhteydessä metsäsuunnitelman eri tekovaiheissa. Satunnaisesti on tilanteita, joissa metsänomistajaa ei tavata lainkaan henkilökohtaisesti, vaan yhteydenpito tapahtuu puhelimitse tai sähköpostin välityksellä. Tällaiset ovat usein etämetsänomistajia tai eivät muusta syystä pääse tulemaan paikalle. Yleensä metsäsuunnitelma käydään luovutusvaiheessa metsänomistajan kanssa läpi.

Puunhankintayrityksissä metsäsuunnitelmien teko oli vähäistä ja kevyttä. Käytännössä työ oli valmiiden metsäsuunnitelmien siirtämistä omaan järjestelmään ja niiden päivittämistä. Kokonaan uusien suunnitelmien teko tilataan Metsäkeskukselta, jos metsänomistaja haluaa puunhankintayrityksen järjestävän metsäsuunnitelman. Tavoitteiden kartoittamista varten oli toisessa haastatellussa puunhankintayrityksessä olemassa mallilomakkeet, mutta niitä ei juuri koskaan käytetty.

Luontojärjestöön yhteyttä ottaneilla metsänomistajilla oli usein selkeä mielikuva tavoitteistaan. Omistajat olivat suojelunmyönteisiä ja he olivat usein hankkineet tietoa asiasta jonkin muun tahon, kuten metsäammattilaisten kautta. Metsänomistajien syyt kohteen suojelemiseksi vaihtelivat. Toisilla syyt olivat tunneperäisiä, toiset eivät kokeneet saaneensa omien tavoitteidensa mukaista palvelua metsäalan organisaatioista. Usein metsänomistajan kanssa keskusteltiin ensin puhelimitse tai sähköpostitse kohteesta ja eri toimintavaihtoehtoista ennen maastokäyntiä. Metsänomistajien toiveet koskivat useimmiten tiettyjä yksittäisiä kuvioita, ei niinkään koko tilaa.

Vaikka metsänomistajat esittivät harvoin toiveita luontoarvojen turvaamisesta, selvästi useammin haluttiin välttää avohakkuita. Taustalla ei useinkaan ollut maisemallinen tai luonnonsuojelullinen näkökulma, vaan enemmän toive välttää avohakkuusta aiheutuvat jälkityöt.

Metsäkeskuksessa, metsänhoitoyhdistyksessä sekä toisessa puunhankintayrityksessä metsänomistajilta kerättiin palautetta suunnittelutilanteista mm. haastattelemalla ja internetin välityksellä. Todettiin, että useimmiten palautetta saadaan parhaiten tavanomaisissa keskusteluissa metsänomistajan kanssa. Luontoarvoihin liittyvä palaute oli kuitenkin vähäistä.

3.1.3 Suojelu- ja ympäristötukisopimukset sekä muu luontoarvoihin liittyvä toiminta

Suojelu- ja ympäristötukisopimukset

Metsäsuunnittelijan tai puunostajan havaitessa luontoarvoiltaan arvokkaan kohteen, tai metsänomistajan sitä itse esittäessä, asiasta keskustellaan ja metsänomistajalle kerrotaan eri vaihtoehdot kohteen suojelemiseksi tai käsittelemiseksi luontoarvot huomioon ottavalla tavalla. Se, miten perusteellisesti asiat kerrotaan ja mitä vaihtoehtoja metsänomistajalle tuodaan esille, riippuu ammattilaisen tiedoista, mutta myös asenteista luontoarvojen turvaamista kohtaan. Siihen miten asiaa lähdetään viemään eteenpäin, vaikuttaa metsänomistajan asennoituminen, hänen aiemmat tietonsa asiasta ja oma kiinnostus luontoarvoja kohtaan.

Haastatellussa ELY-keskuksessa METSO-kohteiden tarjonta oli runsasta. Kohteita tarjottiin jopa niin paljon, ettei henkilöstöä ollut riittävästi suojelusopimusten toteuttamiseen. Metsäkeskuksessa Kemera-lain ympäristötukisopimukset olivat pääsääntöinen sopimusmuoto ja luonnonsuojelulain suojelusopimuksesta kiinnostuneet metsänomistajat ohjattiin ELY-keskuksiin. Metsänhoitoyhdistyksessä ympäristötukisopimuksia oli valmisteltu jonkin verran, pysyviä suojelusopimuksia vain satunnaisesti. Puunhankintayrityksissä suojelu- tai ympäristötukisopimusten valmistelu ylipäättään oli hyvin vähäistä – niitä tehtiin vain muutama vuodessa. Luontojärjestössä kartoituspalveluna oli kartoitettu 24 kohdetta yksityismetsäpuolella, kyselyjä kohteista oli tullut noin viisikymmentä. Sopimuksia oli valmisteltu ja hyväksytty kartoitusten perusteella kaksi ja muutamassa kohteessa sopimusprosessi oli haastatteluhetkellä kesken.

ELY-keskuksessa METSOon liittyvät luontoarvopalvelut olivat lähinnä pysyvien suojelusopimusten laatimista. Suojeluprosessi etenee siten, että ELY-keskuksen biologi käy tarkastamassa alueen luontoarvot, minkä jälkeen metsäasiantuntija määrittää alueen puuston arvon. Käytännössä suojelualueet on toteutettu perustamalla yksityinen suojelualue tai ostamalla alue valtiolle. Myös luonnonsuojelujärjestössä pyrittiin kannustamaan metsänomistajia ensisijaisesti pysyviin suojelusopimuksiin. Määräaikaiseen suojeluun ja ympäristötukisopimuksiin suhtauduttiin varauksella. Epäiltiin määräaikaisen suojelun ja ympäristötukisopimusten kustannustehokkuutta niin yhteiskunnan kuin luonnon monimuotoisuuden kannalta. Tosin määräaikaisen suojelun ajateltiin voivan toimia alueella, jolla luontoarvot ovat hetkellisiä, esimerkiksi paloalueella. Metsäkeskuksessa ja metsänhoitoyhdistyksessä valmisteltiin pääasiassa määräaikaisia ympäristötukisopimuksia ja pysyvät METSO-kohteet ohjattiin usein ELY-keskukseen. Puunhankintayrityksissä kokemukset METSO-sopimuksista rajoittuivat määräaikaisiin ympäristötukisopimuksiin, mutta sopimuksia oli valmisteltu niin vähän, että niiden painottumista määräaikaisiin tai pysyviin sopimuksiin ei voitu arvioida.

Kaikilla organisaatioilla, yhtä puunhankintayritystä lukuun ottamatta, oli METSO:n välityssopimus ELY-keskuksen kanssa. Puunhankintayrityksessä METSO-koulutuksen käyneet ostoesi-miehet sopivat maanomistajan kanssa tarjouksen tekemisestä, täyttävät luontoarvolomakkeen, liittävät lomakkeeseen kartan tarjottavasta alueesta, puustotiedot ja mahdollisesti valokuvia, ja toimittavat tarjouksen ELY-keskukseen. METSO-sopimusten valmistelu oli käytännössä kuitenkin

kin hyvin vähäistä. Ympäristötukikohteita ei ollut valmisteltu juuri lainkaan. Sopimusten toteuttamiseen puunhankintayrityksissä vaikuttaa paljon se, millainen asiakassuhde metsänomistajalla on ostajaan sekä puunostajan tietotaidot. Jos metsänomistajalla on metsäpalvelusopimus, tai jos hän on yrityksen vanha asiakas, jonka tilan tiedot on päivitetty yrityksen tietokantaan, suojele- tai ympäristötukisopimusten tekemiseen panostetaan ja sopimusten valmistelu voidaan hoitaa loppuun asti. Jos metsänomistajalla ei ole palvelusopimusta yrityksen kanssa, hänet ohjataan useimmiten soittamaan Metsä- tai ELY-keskukseen vapaaehtoisen suojelelu sopimusasioissa, koska puunostajan resurssit, kuten työaika ja tiedot, eivät riitä asian hoitamiseen.

Metsäkeskuksessa todettiin, että vaikka välityssopimus on olemassa, siitä saatava palkkio on niin vähäinen, ettei sen turvin pystytä tekemään maastotöitä suojelelu sopimusta varten. Sopimus valmistellaan Metsäkeskuksessa ainoastaan, jos kohteesta on valmiit puustotiedot olemassa. Isomat ja varsinkin runsaspuustoiset kohteet ohjataan suoraan ELY-keskukseen.

Metsänhoitoyhdistyksessä pysyvät suojelelu sopimukset koettiin välityssopimuksesta huolimatta työläinä, aikaa vievinä ja niistä maksettava korvaus työhön nähden pienenä. Lisäksi kiinnostusta heikensi se, että yhteistyö ELY-keskukseen ei toiminut toivotulla tavalla. Ympäristötukisopimusten valmistelu koettiin puolestaan palkitsevana, koska ne olivat helpompia tehdä, ne pystyttiin itse valmistelemaan loppuun asti ja metsänomistajat olivat niihin useimmiten tyytyväisiä. Haastattelussa metsänhoitoyhdistyksessä eräs suunnittelija oli itse etsinyt kartoitettuja metsälakikohteita kartoilta, ottanut metsänomistajiin yhteyttä ja kertonut ympäristötuen mahdollisuudesta. Kohteita löytyi runsaasti ja metsänomistajat ottivat asian hyvin vastaan.

Luontojärjestössä välityssopimuksen koettiin toimivan hyvin, tosin kokemukset olivat vielä hyvin vähäisiä. Luontojärjestössä oli kahden viime vuoden ajan toiminut metsäjaos. Metsäjaos toteuttaa luontoarvojen kartoitusta yksityismetsissä omistajien pyynnöstä. Kartoituspalvelu toimii siten, että metsänomistajat ottavat yhteyttä ja kertovat mahdollisesta kohteesta. Ensimmäisen yhteydenoton yhteydessä kysellään melko tarkasti tietoja kohteesta. Jos kohde vaikuttaa sopivalta METSO-kohteelta, kartoittaja sopii metsänomistajan kanssa maastokäynnistä, jonne metsänomistaja voi halutessaan tulla mukaan. Usein kohteelle lähtee kaksi tai useampia kartoittajia kartoittamaan kohteen luontoarvot. ELY-keskus kartoittaa kohteen puuston määrän ja arvon. Kartoituksesta tehdään raportti, joka annetaan metsänomistajalle korvauksetta. Metsänomistajalle kerrotaan kaikkista suojeleluvaihtoehdoista ja metsänomistaja saa raportin saatuaan itse päättää millaiseen suojeleluun kohdetta tarjoaa, jos tarjoaa lainkaan. Mahdollisen sopimuksen korvauksen suuruudesta ei tehdä arviota. Arviolta noin puolet on tapauksia, jossa kyseessä on lakikohde, jolloin metsänomistajaa kehoitetaan ottamaan yhteyttä Metsäkeskukseen. Yksityismetsien lisäksi luontojärjestö tekee kunnan toimeksiannosta METSO-kohteiden kartoitusta kunnan mailla.

Muu luontoarvoihin liittyvä toiminta

Oheisessa laatikossa on esitelty eri organisaatioissa toteutettavia luontoarvoihin liittyviä töitä.

Luontoarvoihin liittyviä töitä eri organisaatioissa

Luonnonhoitohankkeita toteutettiin Metsäkeskuksessa (Kemera-varoilla) ja ELY-keskuksessa, joissa ne olivat suojelu- ja ympäristötukisopimusten lisäksi merkittävä luontoarvojen turvaamiskeino. Luonnonhoitohankkeiden teemoina oli ollut vesiensuojelu sekä pienvesien elinympäristöjen kunnostaminen, lehtojenhoito, valuma-alueiden kunnostaminen, petolinnut ja lähteiden kunnostus. Osassa hankkeista metsänomistajat olivat olleet aktiivisesti mukana, mm. lähteiden kunnostamisessa.

Maisemansuojelu toteutuu ELY-keskuksessa usein kaavoituksen keinoin, mutta myös valtakunnallisten maisemansuojelualueiden kautta. Metsänhoitoyhdistyksessä maisema otetaan usein huomioon hakkuuesityksiä tehtäessä, jos alue on maisemallisesti merkityksellinen. Erityisesti maisema otetaan huomioon rantavyöhykkeellä sekä rakennuspaikkojen läheisyydessä. Metsäkeskuksessa on toteutettu maiseman erityistä huomioon ottamista metsäsuunnitelmissa luonnonhoitohankkeina eräillä maisemallisesti arvokkailla alueilla. Yleensä metsäsuunnitelmassa maisema huomioidaan metsänomistajan toiveiden mukaisesti, esimerkiksi siten, ettei asuintalon lähimaisemassa tapahdu radikaaleja muutoksia.

Riistanhoidon toteuttaminen oli haastatelluissa organisaatioissa vähäistä. Metsäsuunnitelmissa se oli otettu huomioon satunnaisesti metsänomistajan toivomuksesta, lisäämällä metsäsuunnitelmiin ehdotuksia riistan elinolosuhteiden parantamisesta. Ainoastaan yhdessä haastateltujen taustaorganisaatioista oli toteutettu riistanhoitoteemainen (luonnonhoito)hanke.

Virkistyskäytön huomioon ottaminen liittyy välillisesti luontoarvojen turvaamiseen. Virkistyskäyttö otetaan huomioon yksittäisillä kuvioilla metsänomistajan erityistoiveesta esimerkiksi säilyttämällä tietty marjapaikka.

Muuta luontoarvoihin liittyvää toimintaa ELY-keskuksessa oli mm. yksittäisten lajien suojelu, asiantuntijapalvelut ennallistamiseen liittyvissä asioissa, perinnebiotooppien kartoitus ja hoito sekä vanhojen suojeluohjelmien toteuttaminen, joka käytännössä on jo loppusuoralla. Näiden lisäksi ELY-keskuksessa tehdään LUMO-yleissuunnittelua, joka on maatilojen luonnon monimuotoisuuden yleissuunnittelua, jossa kartoitetaan etenkin viljely-ympäristöjen lähellä olevia alueita, esim. kosteikkoja.

Luontojärjestöllä on pitkät perinteet perinnemaisemien hoidossa, sisältäen myös puustoiset perinnemaisemat. Järjestö on mukana myös erilaisissa hoito- ja käyttösuunnitelmissa, esimerkiksi retkeilyalueiden käytöstä ja tekee yksittäisiä luonto- ja lajistokartoituksia.

3.1.4 Luontoarvojen suunnittelun toteuttajat

Metsänhoitoyhdistyksessä METSO-sopimuksia valmistelevat pääsääntöisesti nimetyt METSO-vastaavat sekä jonkin verran myös muut suunnittelijat. Tietyillä alueilla kaikki sopimukset ohjataan METSO-vastaaville, joille on budjetoitu työaika sopimusten valmisteluun.

Metsäkeskuksessa, haastattelujen toteuttamisajankohtana, luontoarvopalveluja toteuttivat pääsääntöisesti metsäsuunnittelijat. Kaikille suunnittelijoille oli annettu METSO-koulutusta ja eräät suun-

nittelijat olivat opiskelleet luonnonhoidontutkinnon oman kiinnostuksen ja aktiivisuuden pohjalta. Ympäristötukisopimusten tekemistä oli voitu keskittää tutkinnon suorittaneille suunnittelijoille.

ELY-keskuksessa yleinen luontoarvojen turvaamisen suunnittelu kuuluu koko luonnonsuojelutiimille. Kohdetasolla suunnittelu tapahtuu siten, että biologit kartoittavat suojelukohteiden luontoarvot ja rajauksen ja puuston arvioinnin tekevät metsäasiantuntijat. Kohteet, joissa tarvitaan lajintuntemusta, pyritään antamaan sille, jolla on eniten asiantuntemusta kyseisestä lajista.

Luontojärjestössä kartoituspalvelua tekevät metsäjaoksen vapaaehtoiset työntekijät. Luontojärjestön metsäjaostolle on järjestetty erilaisia koulutustilaisuuksia ja he ovat voineet osallistua joko valtakunnallisiin tai alueellisiin tilaisuuksiin maastokäynteineen. Paikallinen ELY-keskus on ollut mukana yhteisissä koulutustilaisuuksissa.

Puunhankintayrityksissä suojelusopimuksia valmistelevat ostoesimiehet ja metsäasiantuntijat, joilla on osaamista sopimusten tekemiseen, tai he ohjaavat sopimusten teon yhtiön ympäristöasiantuntijoille.

3.1.5 Työkalut ja tietovarannot

Työkalut

Haastateltujen toimijoiden organisaatioissa ei ollut käytössä varsinaisia luontoarvojen suunnittelun työkaluja eikä välineitä, joilla voisi tehdä esimerkiksi vertailulaskelmia eri metsänkäsittelymuotojen taloudellisista ja ekologisista vaikutuksista. Käytössä oli esitteitä monimuotoisuuden turvaamisesta ja METSO-ohjelmasta sekä ohje ympäristötuen laskemiseksi. Myös kohteiden havainnollistaminen paikkatietojärjestelmän avulla oli mahdollista. Maastossa oli usein käytössä kartta, ilmakuva, relaskooppi ja kaira puun iän määrittämiseksi.

Luontoarvojen suunnittelun ohjeistus vaihteli suuresti organisaatioittain. Yhteistä kuitenkin oli, että vaikka ohjeistusta periaatteessa oli, sitä käytettiin käytännössä harvoin. Ohjeistukset olivat pääsääntöisesti yleisohjeita luontoarvojen turvaamisesta. ELY-keskuksessa oli käytössä uusi toimintamalli, miten uhanalaisia lajeja voitaisiin ottaa paremmin huomioon metsätaloustoimissa. Uhanalaisista lajeista on tehty lajitietolomakkeet, joissa kerrotaan lajin ekologiasta ja hoitotoimenpiteistä. Lomakkeita voi käyttää mm. apuna uhanalaisista lajeista tiedottamisessa metsänomistajille.

Tietovarannot

Alueellisissa metsäkeskuksissa on ollut käytössä Luotsi-tietokanta, jossa on metsävaratiedot. Organisaatiouudistuksen myötä Metsäkeskuksen Julkisten palvelujen ja Metsäpalvelujen tietokannat eriytyvät. Metsäpalvelujen käyttöön tulee yksi valtakunnallinen tietokanta, johon yhdistetään Luotsi-tietokannan metsävaratiedot sekä Luotsi-tietokannan sisältämät metsälaki-, sertifiointi- ja muut monimuotoisuuskohteet, kuten rantametsät. Ulkopuolisia paikkatietoaineistoja ovat aineistot uhanalaisista lajeista, muinaismuistoaineistot, retkeilyreitit ja ulkoilualueet.

Julkisten palvelujen käytössä on vuoden 2012 alusta ollut AARNI-tietokanta, jonka pohjaksi on kopioitu Luotsi-tietokanta (1.4.2012). AARNI-tietokanta täydentyy ja uudistuu noin miljoona hehtaaria vuodessa kaukokartoitushankkeilla. Kiinteistörajat ja maastotietokannan kartta-aineistot tulevat Maanmittauslaitokselta. Järjestelmässä näkyvät myös Metsäkeskuksen metsänkäyttöilmoitukset, taimikonperustamisilmoitukset, kestävän metsätalouden rahoituslain päätöksien kuviotiedot sekä ympäristötukihankkeet. Uuteen paikkatietojärjestelmään on tulossa myös kaa-voituksen aiheuttamat metsänkäytön rajoitukset.

Valtakunnallisesta tietokannasta voidaan metsänomistajan luvalla ja metsätietolain mukaisin päätöksin jakaa tietoa ulkopuolisille, esimerkiksi metsänhoitoyhdistyksille tai puunhankintayrityksille. Metsään.fi -palvelussa maanomistaja voi pankkitunnuksien ja henkilötunnuksen avulla tapahtuvan tunnistautumisen jälkeen selata omia metsätilojaan koskevaa tietoa.

ELY-keskuksella on käytössä Hertta- ja Oiva-tietokannat, joissa ovat uhanalaisten lajien esiintymät, vesistöt (pinta- ja pohjavedet), arvokkaat maisemat sekä jo perustetut ja hankitut suojelualueet. Lisäksi käytetään Maanmittauslaitoksen kiinteistötietoja ja ilmakuvia. Metsävaratiedot saadaan metsänomistajalta pyytämällä. METSO-kohteilta kerätään lomakkeen avulla tietoja rakennepiirteistä, elinympäristöstä pinta-alaosuuksina sekä METSO-luokkina, jolla tarkoitetaan elinympäristöjen jakamista luokkiin niiden monimuotoisuudelle merkittävien rakennepiirteiden mukaisesti, jotka on määritetty METSON luonnontieteellisissä valintaperusteissa. Lisäksi kerätään lajitietoja lajiryhmittäin sekä maisemallisesti arvokkaista alueista maisemainventointi-lomakkeiden avulla. Lajitiedon jakamista rajoittaa julkisuuslaki. ELY-keskuksessa toivottiin, että metsävaratiedot ja metsälakikohdeiden tiedot olisivat heidän käytettävissään ilman erillistä pyyntöä metsänomistajalta.

Metsänhoitoyhdistyksen tietokannoista löytyvät metsälakikohteet, Natura-alueet, pohjavesialueet, Suomen ympäristökeskukselta saadut uhanalaisaineistot, kaavoitusaineisto sekä museoviraston kartoittamat kohteet. Karttatiedostoa täydennetään merkitsemällä sinne uudet metsälakikohteet sekä tehdyt ympäristötukisopimuskohteet. Katsottiin, että tietoa on riittävästi, vaikkakin haastatellut totesivat, että kaikkia luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettuja alueita ei ole merkitty kartalle. Myöskään Natura-alueiden maankäytön rajoituksista ei ole tarkempaa tietoa. Erityistä luontotietoa ei organisaatioissa kerätä. Todettiin, että tietoa suojelukohteista pitäisi välittää eri organisaatioiden kesken, se estäisi mm. sen, ettei kohteilla tehtäisi toimenpiteitä vahingossa.

Toisessa **puunhankintayrityksessä** katsottiin, että yhtiön omissa tietojärjestelmissä on tietoa riittävästi. Oma ammattitaitoa, jolla pärjää rutiinistöissä, korostettiin ja tarvetta lisätiedolle ei koettu olevan. Metsälakikohteet on merkitty käytössä olevaan karttajärjestelmään, jos suunnitelma on tehty yrityksessä tai metsäsuunnittelutiedot on saatu Metsäkeskukselta tai metsänhoitoyhdistykseltä. Karttajärjestelmässä on myös mm. muinaismuistokohteet. Alueen liito-oravahavainnot ovat paperisilla kartoilla, mutta eivät sähköisillä. Yhtiön omissa metsissä on kerätty tietoa mm. metson soidinalueista sekä kartoitettu metsälakikohteita. Puunhankintayrityksessä tiedon välittämiseen muille organisaatioille suhtauduttiin epäilevästi. Sen, että yhtiö välittäisi tietoa asiakkaidensa tiloista eteenpäin, uskottiin heikentävän yhtiön luotettavuutta ja mainetta puunostajana. Toisessa puunhankintayrityksessä todettiin, että kokonaisuuden hahmottamista helpottaisi, jos metsälakikohteet ja perustetut suojelualueet olisivat julkista tietoa.

Luontojärjestössä kohteilta kerätyt tiedot arkistoidaan luottamuksellisesti. Luontojärjestöllä on käytettävissä erilaisia luontoselvityksiä ja kirjallisuutta, sekä kuntien yleiskaavoja ja asemakaavoja, ja he käyttävät paljon myös ELY-keskuksen kirjastoa. Lisäksi käytössä ovat BirdLife:n tietokanta Tiira ja Luonnontieteellisen keskusmuseon havaintotietokanta Hatikka sekä ELY-keskuksen Hertta- ja Oiva-tietokannat. Metsävaratiedot saadaan metsänomistajalta pyytämällä, lisäksi metsänomistajalta kysytään kartoitusta tehtäessä yleisesti, mitä tietoja hänellä on alueesta. Toivottiin, että metsiin ja metsien luontoarvoihin liittyvä tieto olisi läpinäkyvää ja julkista.

3.1.6 Yhteistyö, asenteet ja resurssit

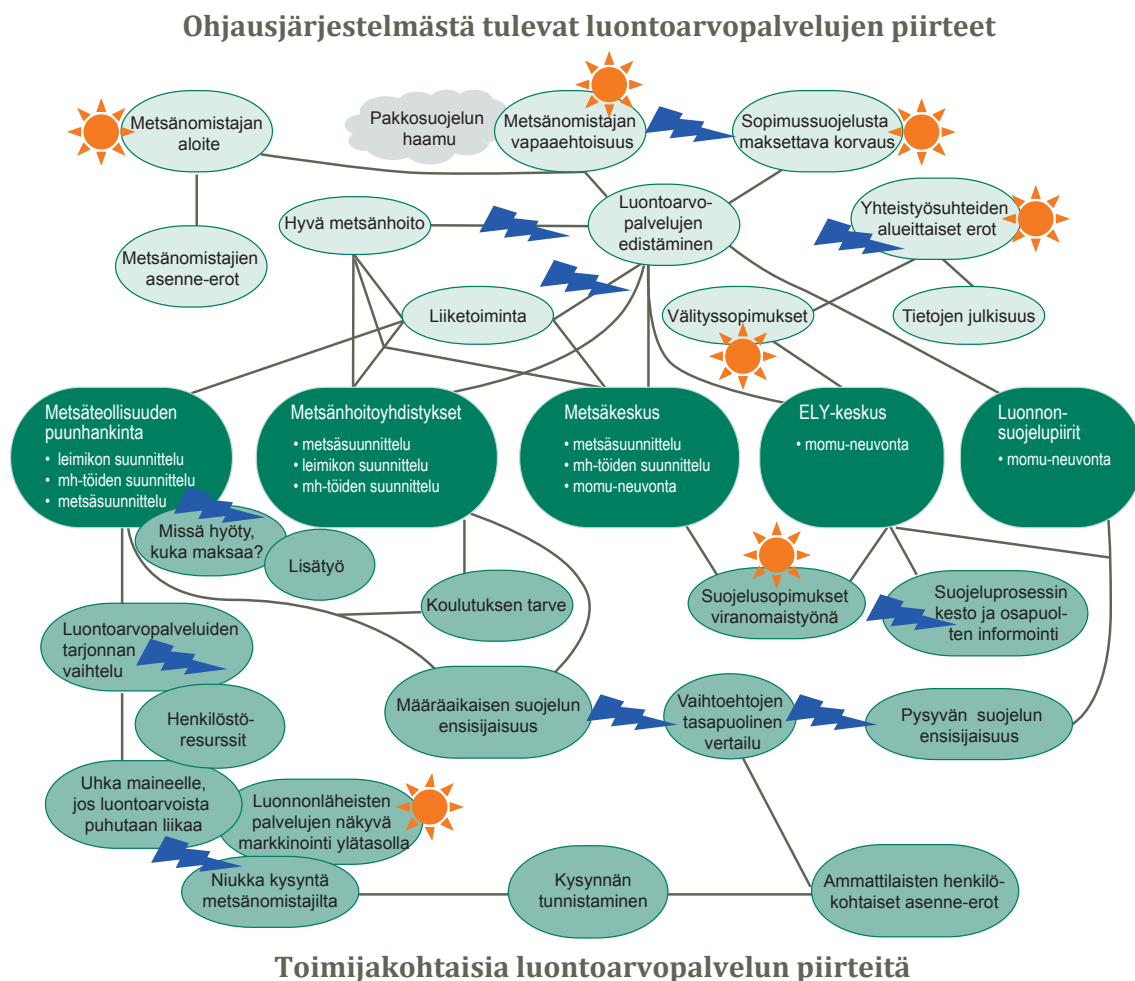
Yhteistyön määrä ja sen sujuvuus eri organisaatioiden välillä vaihteli paljon. Yhteistyötä koettiin vaikeuttavan organisaatioiden sekä yksittäisten ihmisten asenteet. Toisaalta esitettiin, että vaikka näkemykset ovat olleet hyvinkin erilaisia, se ei aina ole ollut yhteistyön esteenä.

Haastateltujen mukaan luontoarvojen turvaamiseen suhtaudutaan myönteisesti ja asenteet luontoarvojen turvaamista kohtaan ovat muuttuneet viimeisen kymmenen vuoden aikana myönteisemmiksi. Metsänomistajien todettiin suhtautuvan luontoarvoihin ja niiden huomioon ottamiseen pääsääntöisesti myönteisesti.

Varsinaisia ongelmia luontoarvojen huomioon ottamisessa metsäsuunnittelun yhteydessä ei havaittu. Tosin todettiin, että metsäsuunnittelussa täytyy nykyään ottaa hyvin monipuolisesti eri asioita huomioon. Aika ja resurssit ovat kuitenkin rajallisia, jolloin luontoarvojen automaattinen huomioon ottaminen on vaikeaa. Myös eri rahoitusmahdollisuuksien vertailu on haastavaa. Todettiin, että toimenpiteiden toteuttaminen luontoarvot huomioon ottavalla tavalla voisi usein olla hyvä vaihtoehto alueiden käsittelyn ulkopuolelle jättämisen sijaan.

3.2 Nykytila ja siinä ilmenevien jännitteiden synteesi

Kuva 2 kokoaa yhteen haastatteluissa esiin nousseita luontoarvojen turvaamisen nykytilan piirteitä. Kuvan yläosa keskittyy ohjausjärjestelmän kokonaisuuden piirteisiin ja alaosa toimijakohtaisiin yksityiskohtiin ja näiden välisiin suhteisiin. Yleisesti myönteisinä piirteinä nähtiin osal-



Kuva 2. Haastatteluissa esiin nousseita ohjausjärjestelmän sekä toimijakohtaisia luontoarvopalvelun piirteitä. Salamoilla kuvataan asioiden välisiä mahdollisia jännitteitä ja auringoilla koettua positiivisuutta. Mh = metsänhoito, momu-neuvonta = monimuotoisuusneuvonta.

listumisen vapaaehtoisuus, omistajälähtöisyyden korostuminen sekä suojelusta saatava korvaus. Lisäksi eri toimijoiden välinen yhteistyö nähtiin rikkautena, joka paikoin toimii hyvin, ja välityssopimusten kautta on saatu lisää kohteita tarjolle. Yhteistyössä nähtiin myös ongelmia ja sen toimiminen riippuu paitsi alueesta myös yksittäisistä toimijoista ja heidän asenteistaan.

Jännitteitä tunnistettiin vaihtoehtojen tasapuolisessa vertailussa ja tarjoamisessa metsänomistajille. Osa toimijoista suosii määräaikaista ympäristötukisopimuksia ja osa pysyviä suojelukeinoja. Luonnonsuojelulain mukainen määräaikainen rauhoitus jää usein maininnatta. Palvelujen tarjonnassa on suuria toimijakohtaisia eroja ja erityisesti metsäteollisuuden puunhankinnassa ja metsänhoitoyhdistyksessä on vaikea motivoitua luontoarvojen tuottamiseen, sillä niissä ei nähdä aitoja liiketoimintamahdollisuuksia vaan ne näyttävät lähinnä ylimääräisenä työnä. Palvelujen tarjoamista ja kehittämistä rajoittaa myös niukka kysyntä metsänomistajien puolelta ja jopa luontoarvojen liiallisen korostamisen näkeminen uhkana organisaation maineelle. Jonkin verran nähtiin ongelmia organisaatioiden välisessä tiedonkulussa ja erityisesti suojeluprosessien liiallinen kesto aiheutti tyytymättömyyttä.

Haastattelun teemojen lisäksi haastatelluilta tiedusteltiin heidän näkemystään luontoarvopalvelujen ihanneltilasta. Oheiseen laatikkoon on koottu haastateltujen näkemyksiä ja tarpeita aidosti monimuotoisuutta edistävän suunnittelupalvelun toteuttamiseksi. Riittävät henkilöresurssit ja rahoitus nousivat tärkeiksi teemoiksi samoin kuin tiedonvälityksen pullonkaulojen poistaminen.

Haastateltujen toimijoiden ilmaisemat tarpeet aidosti monimuotoisuutta edistävän suunnittelupalvelun toteuttamiseksi

Resurssit:

- Luontoarvojen suunnittelun rahoituksen turvaaminen
- Riittävien henkilöresurssien turvaaminen
- Välityssopimusten lisäämisestä apua resurssipulaan

Organisatoriset tarpeet:

- Tilakohtaisen metsäsuunnittelun kokonaisuuden säilyttäminen (suuri osa Metsäkeskuksen METSO-osajista Julkisissa palveluissa, metsäsuunnittelua tehdään Metsäpalveluissa)
- Luontoarvopalvelun oltava palveluntarjoajalle kannustavaa ja sillä on oltava joko neutraali tai positiivinen vaikutus muuhun liiketoimintaan

Politiikka:

- Metsälakikohteiden ja ympäristötukikriteerien tulkintojen yhdenmukaistaminen
- Kaikki metsänkäsittelyvaihtoehdot tarjolla metsänomistajille
- Erilaiset luontoarvojen ylläpitämis- ja lisäämisvaihtoehdot tarjolla metsänomistajille
- Kannusteita luontoarvojen kehittämiseen yhteisöjen ja kuntien metsien käsittelyssä

Viestintä:

- Tiedon oltava metsänomistajan näkökulmasta monipuolista ja tasa-arvosta
- Tiedon lisääminen ja sen saamisen helpottaminen; erilaiset tietokannat ja karttatiedot, tiedot yhdessä paikassa, tieto julkista ja läpinäkyvää

Palvelut:

- Mittarit luontoarvoille
- Luontopainotteinen metsäsuunnitelma omana palvelunaan
- Luontoarvojen suunnittelun kohdistaminen tietyille henkilöille organisaatiossa
- Maasto-opas luontoarvojen säilyttämisestä ja ylläpitämisestä

3.3 Luontoarvopalvelujen tulevaisuuskuvia

3.3.1 Luontoarvojen tuottaminen aito metsän käytön tavoite

Useimmat haastatelluista toivoivat luontoarvojen turvaamisen muuttuvan tulevaisuudessa metsien käsittelyistä päätettäessä aidoksi sisäistetyksi tavoitteeksi (taulukko 2). Tällöin luontoarvojen tuottaminen integroituisi muuhun metsien käyttöön eikä vaatisi erillishuomioita tai tuntuisi muun toiminnan rajoitteelta.

Toivottiin, että luontoarvopalvelujen käsite laajenee ja jatkossa sitä tarkasteltaisiin enemmän ekosysteemipalvelujen näkökulmasta. Näin toimintatapojen ja toimijoiden kirjo laajenisi. Luontoarvojen ylläpitämisestä ja lisäämisestä käytävään keskusteluun uskottiin osallistuvan enemmän myös muiden alojen, kuin pelkästään metsä- ja ympäristöalojen, ammattilaisia. Eräs haastateltu toivoi, että tulevaisuudessa metsä- ja ympäristöpolitiikan sijaan olisi yksi luonnonvarapolitiikka, jossa ympäristöasiat olisivat luontevasti mukana. Todettiin, että valtavirtaistamisen esteenä voi olla resurssien pieneneminen, jolloin joudutaan keskittymään omaan ydintoimintaan valtavirtaistamisen sijaan.

Esitettiin toive, että vuonna 2025 luontoarvopalvelut laajentuisivat nykyistä useammalle toimijalle. Useat vastaajat korostivat, että jatkossa yritysten tulisi ottaa enemmän vastuuta ja toimia enemmän oma-aloitteisesti luontoarvojen tuottamisessa, eikä ainoastaan ns. noudattaa lakia. Nähtiin, että suurten metsäteollisuusyritysten vastuu luontoarvojen huomioon ottamisesta kasvaa sitä mukaa, kun yrityksen liikevaihto ja sen toiminta-alue ja koko kasvavat. Toivottiin, että luontoarvojen tuottamista tarjottaisiin tasavertaisena vaihtoehtona puukaupalle. Jotta näin tapahtuisi, organisaatioiden kaikkien henkilöiden tulisi sisäistää ja hyväksyä luontoarvojen tuottamisen tavoitteet, mittakaava ja keinot.

Jotta yrityksillä olisi yleisen yhteiskuntavastuun lisäksi myös taloudellinen intressi luontoarvojen tuottamiseen, on niille myös jatkossa tarjottava METSO-ohjelmaan sisällytetyjä toimintamalleja kuten yhteistyösopimuksia ELY-keskusten kanssa. Muutamat haastatellut kokivat kokonaisuuden kannalta tärkeäksi, että toimitaan ns. yhden luukun periaatteella. Metsänomistajat saisivat yhdeltä valitsemaltaan toimijalta kaikki metsäomaisuuteen liittyvät palvelut mukaan lukien luontoarvopalvelut.

Taulukko 2. Luontoarvojen tavoitteellisen tuottamisen tulevaisuuskuvia.

Luontoarvojen tuottaminen aito metsänkäytön tavoite muiden tavoitteiden rinnalla

Yrityksille luontoarvojen tuottaminen kannattavaa

Luontoarvopalvelut toteutetaan "yhden luukun periaatteella"

Luontoarvopalveluja tarkastellaan kokonaisvaltaisemmin ekosysteemipalvelunäkökulmasta ja koko tilan tasolla

Haastattelun tulosten arviointia

Metsänomistajat arvostavat metsän monitavoitteista käyttöä ja luontoarvoja (Hänninen ym. 2011). Lisäksi etämetsänomistuksen yleistyessä omistajat arvostavat metsäpalvelun hankkimisen helppoutta (Korhonen ym. 2013). Kun samanaikaisesti myös metsänomistajien tietoisuus luontoarvojen tuottamismahdollisuuksista kasvaa, he osaavat entistä enemmän kysyä ja vaatia vaih-

toehtoisia toimintatapoja (Koskela 2011, Kumela ja Hänninen 2011). Tähän on syytä varautua valmistelemalla vaihtoehtoisia palveluketjuja.

Tulevaisuudessa metsänomistajat yhä useammin valitsevat palveluntarjoajan, johon he luottavat ja joka tarjoaa kaikki heidän tarvitsemansa palvelut (ks. Hujala ja Tikkanen 2008). Suuntaus kokonaispalvelujen tarjoamiseen tarkoittaa metsänomistajalle metsäpalvelun hankinnan yksinkertaistamista, mutta yritysten näkökulmasta palvelujen tuotteistamista ja osapalvelujen ulkoistamista yrityskumppaneille (Hujala ym. 2010). Tällöin palveluntarjoajien verkostoituminen voi tuottaa luontoarvoihin liittyvän palvelutoiminnan markkinoita. Näin metsänomistaja voisi saada asiantuntevaa palvelua omalta sopimuskumppaniltaan, joka voi tilata erityispalvelun luontoarvopalveluihin erikoistuneelta alihankkijaltaan (Saarinen ja Rantala 2010). Yksityissektorin tarjoamien palvelujen lisäksi luontoarvoihin liittyviä palveluja on mahdollista tuottaa ja tarjota tilaa- ja-tuottajamallin mukaisesti (Rantala 2008).

Yrityksissä luontoarvojen tuottamisen roolin vahvistuminen olisi siten linjassa metsänomistajien ja kansalaisten muuttuneiden tavoitteiden ja näkemysten kanssa. Se kuitenkin edellyttäisi luontoarvomarkkinoiden lisäksi yritysten arvojen tarkastelua ja muutosta; voiton tavoittelun lisäksi muutkin arvot ohjaisivat selkeämmin yritysten toimintaa. Tämänsuuntainen yhteiskunnallinen muutos voisi tuoda elintilaa myös niin kutsutuille sosiaalisille yrityksille tai muulle voittoa tavoittelemattomalle liiketoiminnalle osana yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyötä.

3.3.2 Luontoarvoista on syntynyt uutta elinkeinotoimintaa

Osa haastatelluista piti tärkeänä, että tulevaisuudessa käytettäisiin vain sertifioitua puuta. Sertifiointin tulisi myös näkyä markkinoilla ja esitettiin, että FSC-sertifiointi tulisi ottaa laajemmin käyttöön.

Erään haastatellun mukaan luontoarvojen tuottamisesta voisi tulevaisuudessa tulla aidosti osa metsänomistajan elinkeinoa puuntuotannon rinnalla (taulukko 3). Metsänomistajia ja muita toimijoita voidaan kannustaa ja palkita siitä, että he tuottavat monimuotoisuusarvoja. Muutamat haastatelluista pohtivat, voisiko jatkossa luonnonarvokauppaa käydä yksityisellä sektorilla, tai voisiko esimerkiksi jokin säätiö olla kiinnostunut luonnonarvokaupan rahoittamisesta. Se, että metsänomistajalle maksettaisiin juuri luontoarvoista, eikä puunmyyntitulon menetyksestä, koettiin tärkeänä. Toisaalta epäiltiin, ettei METSO:n kokeilukauden luonnonarvokaupan kaltainen toimintamalli tule onnistumaan.

Haastatellut totesivat, että jatkossa metsänomistajat tulevat yhä enemmän tarvitsemaan luonnonhoitoon liittyviä palveluja. Nykyiset perinteiset puuta ostavat yritykset voisivat tarjota näitä palveluja, mutta markkinoille voi tulla myös uusia yrityksiä, jotka ovat keskittyneet tarjoamaan erilaisia luonnonhoitoon liittyviä metsänhoitopalveluja. Ylipäättään luontoon ja luonnon monimuotoisuuteen liittyvän elinkeinotoiminnan toivottiin lisääntyvän ja markkinoilla nähtiin olevan tilaa ja potentiaalia luontoarvopalveluja tarjoaville yrityksille. Metsälain muutoksen uskottiin lisäävän metsänomistajien valinnanvapautta. Tämän katsottiin näkyvän yksityismetsänomistajien kiinnostuksena kartoittaa muitakin metsänkäsittelyvaihtoehtoja. Markkinoille toivottiin tulevan erikoistunutta palveluliiketoimintaa sekä yksityisiä rahoittajia.

Toisaalta erään haastatellun mukaan jo nykyisillä metsäpalveluyrityksillä on resursseja ja osaamista vastata luontoarvojen tuottamisen kasvavaan tarpeeseen. Mm. tästä syystä vain luontoarvopalveluihin keskittyvien uusien yritysten markkinoille tulo voi kuitenkin olla vaikeaa.

Taulukko 3. Elinkeinotoiminnan tulevaisuuskuvia.

Yritykset tarjoavat luontoarvopalveluja osana muita palvelujaan (kokonaispaketti)

Markkinoilla uusia luontoarvojen edistämiseen keskittyneitä yrittäjiä

Luontoarvojen tuottaminen osa metsänomistajien elinkeinoa

Luonto-, maisema- ja virkistysarvokauppa todellisia toimintavaihtoehtoja

Haastattelun tulosten arviointia

Aktiiviset ja mittakaavaltaan isommat luonnonhoitotoimet ovat toistaiseksi keskittyneet paljolti valtionmetsiin (Lehtonen ym. 2011). Niitä olisi tarpeen lisätä myös yksityismetsissä, sekä monimuotoisuudeltaan arvokkailla kohteilla että tavanomaisissa talousmetsissä. Kehityksen myötä luonnonhoidon palvelujen tarve kasvaisi. Yrittäjyyden ja elinkeinotoiminnan edellytysten parantaminen vaatii markkinoiden kehittämistä: luontoarvojen tuottamisesta syntyy yrittäjien näkökulmasta lisäarvoa vasta kun luontoarvoja voidaan mitata ja niistä voidaan maksaa metsänomistajalle, jotka sitten tilaavat töitä yrittäjiltä. Luonnonhoitoa voidaan kuitenkin usein tehdä samoilla koneilla kuin metsätalouden toimenpiteitä. Näin metsäpalvelujen laajennus luonnonhoitoon lisäisi koneiden käyttöastetta ja parantaisi osaltaan mahdollisuuksia kannattavaan metsäpalvelutoimintaan. Luonnonhoidon toimenpiteet kannattaisi toteuttaa samanaikaisesti muiden metsätaloustöiden yhteydessä. Tämä kuitenkin edellyttää myös luonnonhoidon suunnittelemista integroidusti puuntuotannollisen metsäsuunnittelun kanssa. Haasteena on, että luonnonhoidon suunnittelussa tarvittava erikoisosaaminen nostaa markkinahintaisen metsäsuunnittelun hinnan niin korkeaksi, että suunnitelmien kysyntä metsänomistajilta saattaa heikentyä. Toisaalta metsäsuunnitelmattomien sisältyviä luonnonhoidon toimenpide-ehdotuksia olisi mahdollista käyttää paitsi toteutuksen apuna myös tukien hakemisessa ja hallinnoinnissa (ks. Laita ym. 2012). Luonnonhoito yhteiskunnan kannustimin suunniteltuna ja toteutettuna liiketoimintana vaatii toimintamallien ja ohjauskeinojen kokonaisarviointia.

3.3.3 Metsänomistajan vahvistunut rooli tilaajana ja päätöksentekijänä

Metsänomistajakunnan rakenteessa tapahtuu parin lähivuosisikymmenen aikana huomattavia muutoksia. Metsänomistajien uskottiin vuonna 2025 olevan nykyistä tietoisempia luontoarvojen huomioon ottamisen mahdollisuuksista (taulukko 4). Metsänomistajien ja heidän asenteidensa koettiin olevan avainasemassa luontoarvojen ylläpitämisessä ja lisäämisessä. Jotta metsänomistajilla olisi riittävästi tietoa valitessaan tavoitteisiinsa sopivia metsänkäsittelyvaihtoehtoja, heidän tulee saada monipuolista neuvontaa eri metsänkäsittelyn vaihtoehtoista ja luontoarvojen tuottamismahdollisuuksista. Uskottiin, että tällä hetkellä vain harva metsänomistaja on aidosti tietoinen eri vaihtoehtoista. Todettiin, että Suomessa on eri metsäorganisaatioissa vahva osaaminen metsäneuvonnassa, ja suuri vastuu viestimisestä kuuluu heille. Osa haastatelluista toivoi, että luontoarvojen tuottamisesta tulisi tasavertainen metsänkäyttövaihtoehto puuntuotannon rinnalla. Uskottiin, että jos metsänomistajat osaavat vaatia luontoarvopalveluja, viranomaiset ja teollisuus ovat pakotettuja vastaamaan kysyntään. Eräs haastatelluista toivoi, että metsänomistajat ja kansalaiset ylipäättään osallistuisivat enemmän keskusteluun metsien monimuotoisuuden ylläpitämisestä ja lisäämisestä.

Osa haastatelluista katsoi, että metsänomistajat hoitavat metsiään yhä monipuolisemmin ja aidommin omien tavoitteidensa mukaisesti. Osalla metsänomistajista tulee olemaan enemmän puuntuotantoon keskittyviä tavoitteita, ja he ottavat luontoarvot huomioon metsien käsittelyssä lainsäädännön asettamien vähimmäisedellytysten mukaisesti. Osalla metsänomistajista tulee puolestaan olemaan enemmän luontoarvoihin tai mm. virkistyskäyttöön liittyviä tavoitteita ja he ottavat luontoarvoja huomioon enemmän kuin lainsäädäntö velvoittaa. Erään haastatellun mu-

kaan metsänomistajien liiketoiminnan harjoittaminen luontoarvojen tuottamisessa voi lisääntyä tulevaisuudessa.

Todettiin, että METSO-ohjelmassa käyttöön otettu toimintatapa, jossa metsänomistaja on aloitteentekijä luontoarvojen ylläpitämisessä ja lisäämisessä, on tullut jäädäkseen. Kuitenkin erään haastatellun mukaan jatkossa tapahtunee paluuta siihen, että myös yhteiskunnallinen suunnitelmallisuus luontoarvojen tuottamisessa lisääntyy. Metsänomistajalta odotetaan jatkossa aiempaa suurempaa aktiivisuutta ja heitä kannustetaan luontoarvojen tuottamiseen. Kustannustehokkaimman lopputuloksen saavuttamiseksi yhteiskunnantason suunnittelu, ml. suojelualueverkoston suunnittelu, koetaan tarpeelliseksi. Myös toinen haastatelluista katsoi, että tiettyjen elinympäristöjen kohdalla tulee miettiä, onko vapaaehtoisuuteen perustuva suojelu riittävää elinympäristön säilymisen kannalta.

Osa haastatelluista koki, että metsänomistaja aloitteentekijänä ei ole toiminut suunnitellusti. Metsänomistajia on pitänyt aktivoida tarjoamaan kohteita ja tämän tarpeen uskottiin säilyvän myös tulevaisuudessa, koska vain osa metsänomistajista tuottaa luontoarvoja omista lähtökohdistaan.

Taulukko 4. Metsänomistajan roolin tulevaisuuskuvia.

Metsänomistajat moniarvoisempia
Metsänomistajat tietoisia luontoarvoista ja eri metsänkäsittelyvaihtoehdoista ja osaavat halutessaan vaatia niitä
Metsänomistajat kiinnostuneita luontoarvojen tuottamisesta ja suhtautuvat niihin myönteisemmin
Metsänomistajakunta polarisoitunutta
Metsänomistajan tavoitteiden kartoitukseen on käytössä toimivia keinoja

Haastattelun tulosten arviointia

Tällä hetkellä suuri metsänomistajaryhmä ovat 40–50-luvuilla syntyneet ikäluokat. Kun nämä ikäluokat noin 20 vuoden kuluessa ovat pääosin siirtäneet metsänomaisuutensa perillisilleen, ollaan tilanteessa, jossa suuri osa metsänomistajista on syntyperäisiä kaupunkilaisia. Muutoksen vaikutuksia metsien käytön tavoitteisiin ja siten metsien käyttömuotoihin on vaikea ennakoida (ks. Karppinen ja Tiainen 2010). Voidaan kuitenkin arvioida, että muutoksen seurauksena omistajien metsätietämys ja edellytykset tehdä itse toimenpiteitä metsissään heikkenevät. Toisaalta tulevaisuuden metsänomistajat ovat todennäköisesti tottuneita hankkimaan palveluja. Jatkossa tarvitaan nykyistä enemmän ja monipuolisempia suunnittelu-, neuvonta- ja toteutuspalveluja. Tästä näkökulmasta on myös tärkeää tiedostaa ja osoittaa, ettei luontoarvojen tuottaminen ole tilatasolla puuntuotantoa poissulkeva toimenpide. Monipuolistuvassa metsänomistajakunnassa tiettyyn osaan tilaa voi hyvin sopia päätehakkuuleimikko ja toisaalle vapaaehtoinen suojelukohde, kolmannelle palstalle taas luonnonhoito. Tästä johtuen metsänomistajien tavoitteiden kyselymenettelyjen kehittäminen, vaihtoehtoisten metsien käytön mallien tarjoaminen sekä niiden toteuttamisen kehittäminen on tärkeää myös jatkossa. Tämä tulisi vielä toteuttaa yhden luukun periaatteella ja helposti siten, että erilaisiin ja hyvinkin epävarmoihin tavoitteisiin voidaan vastata saman päätöstukipalvelun yhteydessä. Tällaista tulevaisuuskuvaa voidaan pitää verrattain idealistisena, mutta sitä voidaan lähestyä suuntaamalla voimavaroja monipuolisen palveluvalikon rakentamiseen sekä metsänomistajien tavoitteiden tiedustelun työkalujen ja käytäntöjen edelleen kehittämiseen. Epävarmuutta tulevaisuuskuvaan tuovat erilaiset skenaariot metsätilarakenteen muutoksesta ja yhteismetsien sekä muiden metsän yhteisomistusmuotojen kehityksestä. Toistaiseksi ei myöskään ole näyttöä siitä, että metsänomistajien moniarvoistuminen johtaisi toivotulla tavalla aktiiviseen moniarvoisten palvelujen kysyntään. Ellei kysyntä lisäänty, palvelujen markkinoille tulo voi hidastua.

3.3.4 Informaatioyhteiskunnan kehitys on helpottanut viestintää

Informaatioyhteiskunnan ja sähköisten palvelujen kehityksen katsottiin vievän tulevaisuudessa luontoarvopalveluja eteenpäin ja tavoittavan entistä suurempia määriä metsänomistajia sekä kansalaisia. Toivottiin, että sähköisten palvelujen avulla metsänomistajien olisi helpompi saada laaja-alaisesti tietoa omasta metsästään, jolloin asioiden hoitaminen helpottuu ja kynnyksensä ottaa selvää omasta tilastaan madaltuu (taulukko 5). Sähköisten palvelujen kehittämisen nähtiin palvelevan myös muita toimijoita tiedon saannin helpottuessa. Toisaalta erään haastatellun mukaan metsänomistajat tulevat tarvitsemaan myös henkilökohtaisia kontakteja, vaikka palvelut siirtyisivät enemmän sähköiselle puolelle.

Tiedon jakaminen julkisesti sähköisissä palveluissa herätti näkemyksiä puolesta ja vastaan. Useat haastatelluista kokivat, että julkisilla varoilla tuotetun tiedon tulisi olla vapaasti saatavilla. Nähtiin, että vain vapaasti hyödynnettävissä oleva tieto avaa uusia mahdollisuuksia. Jos tietoa jaetaan vain tietyille toimijatahoille, nykytilanne ei muutu riittävästi. Kaikki eivät kuitenkaan suhtautuneet tietojen julkisuuteen myönteisesti, vaan esittivät, että julkisin varoin tuotetut tiedot tulisivat olla käytettävissä perusteltua hakemusta vastaan. Osa haastatelluista katsoi, että tietojen tulisi olla metsänomistajan käytettävissä, mutta niitä saisi luovuttaa ulkopuolisille vain metsänomistajan luvalla. Erityisesti tiedot uhanalaisista lajeista eivät joidenkin haastateltujen mukaan saisi olla julkisia. Lähes kaikki suhtautuivat kuitenkin myönteisesti siihen, että metsälakikohteet olisivat julkista tietoa.

Taulukko 5. Informaatioyhteiskunnan kehityksen tulevaisuuskuvia.

Sähköisten palvelujen käyttö arkipäivää

- tiedon saanti helpottunut
- kynnyksensä ottaa asioista selvää madaltunut

Metsänomistajan tavoittaminen monikanavaista, ei koeta ongelmaksi

Ei erillistä metsäviestintää; metsäala ei itseisarvo, vaan ratkaisujen tarjoaja

Metsänomistaja useammin viestinnän subjekti kuin objekti

Julkisesti kerätty tieto avointa

Haastattelun tulosten arviointia

Haastatteluissa näkyi vielä suljetun metsäsektorin perinne, jossa metsäviestintä eriytetään muusta viestinnästä. Informaatioyhteiskunnassa tällainen ajattelutapa tuskin enää toimii. Metsäala kehittyy jo nykyisin vahvasti muun yhteiskunnan mukana. Informaatioyhteiskunnan kehitys vaikuttaa monimuotoisuuden suojeluun monilla tavoin; se vaikuttaa suoraan paperin kulutukseen ja sitä kautta hakkuumääriin. Lisäksi kansalaismielipide muodostuu jo nyt hyvin dynaamisesti sähköisen median kautta ja tämä mekanismi voi vahvistua. Myös metsänomistajien näkökulmasta sähköinen media tarjoaa mahdollisuuksia: metsänomistajat voivat löytää vertaisverkkonsa ja tietoa vaivattomasti internetin välityksellä. Sosiaalinen media mahdollistaa aivan uudentyypisen verkottumisen, joka vaikuttaa myös perinteisen viestinnän valtavirtaan. Informaatioyhteiskunnan kehityksellä on keskeinen vaikutus myös erityyppisten yhteisöjen syntymiseen, kehittymiseen ja verkottumiseen. Informaatioyhteiskunnan ja erityisesti kolmannen sektorin kehittyminen ja sitä kautta vaikutukset metsäsektoriin ovat läheisesti kytköksissä toisiinsa.

Sähköiset palvelut ja siihen kytköksissä oleva tiedon aiempaa avoimempi jakelu nähdään yleisesti tärkeänä kehitystrendinä. On kuitenkin syytä suhtautua kriittisesti siihen, että toimivatkaan sähköiset palvelut sinänsä aktivoisivat passiivisiksi koettuja metsänomistajia uusien palvelujen käyttäjiksi. Vaikka omaa metsätalaa koskevien tietojen välitys on uusien ja yhä kehittyvien verkkopalvelujen kautta aiempaa helpompaa, henkilökohtaisen palvelukontaktin merkitys tulee säilymään keskeisenä

toimenpiteisiin kannustamisessa. Viestinnän kanavien ja keinojen kehittyessä metsä- ja ympäristöammattilaisilta tullaan odottamaan uudenlaista avautuvaa roolia, joka pitää sisällään perinteisten tilakäyntien lisäksi sähköisten palvelujen tarjoamistyötä ja asiantuntijuuden jakamista tietoverkossa.

Monipuolisista lähteistä saatavilla oleva ja toisilta omistajilta saadun kokemuksiin perustuvan tiedon tärkeys asiantuntijatiedon täydentäjänä korostuu. Tämä koskee erityisesti metsänomistajia, jotka epäröiden harkitsevat uuden toimintatavan (vapaaehtoinen suojelu, luonnonhoitohanke, vihreä metsäsuunnitelma) käyttöönottoa (Korhonen ym. 2013). Uuden kaupunkilaisemman metsänomistajasukupolven ryhtyessä tekemään päätöksiä metsien käytöstä korostuu tarve tarjota monipuolisia mahdollisuuksia metsänomistajien keskinäiseen tiedonvaihtoon.

3.3.5 Kolmannella sektorilla osallistuvampi rooli

Kolmannen sektorin eli järjestökentän roolin nähtiin pysyvän sisällöltään melko samanlaisena kuin se on nykyään. Toiveita roolin sisällön muuttumisesta esitettiin vain vähän. Järjestöjen roolin katsottiin tulevaisuudessakin olevan aloitteentekijä ja hallintoa ja muita prosesseja vauhdittava taho. Järjestöt kiinnittävät huomiota hallinnossa havaitsemiinsa epäkohtiin ja tekevät niitä näkyviksi ja julkisiksi. Erityisesti luontojärjestöjen roolin nähtiin olevan luonnon edunvalvoja, joka edistää luonnon hyvinvointia ja tavoitteita pitämällä ne mukana julkisessa keskustelussa ja poliittisessa päätöksenteossa. Luontojärjestöt tarjoavat myös vaihtoehtoisia kanavia luontoarvojen tuottamiseen. Lisäksi haastatellut pitivät tärkeänä, että järjestöt tekevät tulevaisuudessa ympäristö- ja asennekasvatusta sekä yleistä tiedonlevitystä, joka kohdistuu yhteiskunnan kaikkiin osa-alueisiin ja ikäryhmiin. Toivottiin, että järjestöt ovat jatkossakin mukana lainsäädännön valmisteluissa.

Vaikka haastattelujen pääviesti oli näkemys kolmannen sektorin roolin pysymisestä nykyisenkaltaisena, osa vastaajista toivoi sen kasvavan nykyisestä. Järjestöistä uskottiin löytyvän osaamista ja potentiaalia toteuttaa luontoarvopalveluja nykyistä enemmän niukkenevien resurssien yhteiskunnassa. Myös aloitteentekijän ja uusien asioiden käynnistäjän roolin uskottiin korostuvan järjestöjen toiminnassa tulevaisuudessa. Jatkossa järjestöillä nähtiinkin olevan suuri vastuu uusien käytännön toimintamallien kehittämisessä ja käytäntöön viemisessä (taulukko 6).

Osa haastatelluista katsoi, että järjestöjen yhteistyö yritysten kanssa, mukaan lukien metsäteollisuusyritykset, voi lisääntyä ja vahvistua tulevaisuudessa. Myös järjestöjen toimimisen palveluyrittäjänä katsottiin voivan lisääntyä. Tällöin rooli saattaisi muuttua enemmän pienyritystoiminnaksi eli siirtyvän kolmannelta sektorilta yritysliiketoiminnan puolelle.

Joitain haastatelluista arvelutti järjestöjen mahdollinen kapeakatseisuus luontoasioissa. Jos järjestöt ottaisivat suuremman roolin luontoarvopalvelujen toteuttajana, haasteena uskottiin olevan sen, kuinka hyvin järjestöt pystyvät luontoarvopalveluissa ottamaan huomioon metsänomistajien oikeudet ja puuntuotannolliset tavoitteet.

Taulukko 6. Kolmannen sektorin roolin tulevaisuuskuvia.

Rooli:

- aktiivinen käytännön toimija
- saa vastuuta ja tunnustusta julkiselta vallalta
- innovaattori

Käytännön toiminta

- Luontoarvojen tuottamisesta on muodostunut myös liiketoimintaa

Toimii tiiviissä yhteistyössä yritysmaailman kanssa

Haastattelun tulosten arviointia

Kolmannen sektorin toimijoiden roolin vahvistuminen voidaan nähdä luontevana rinnakkaisena kehityslinjana metsien käsittelyn sääntelyn vähentämiselle ja julkisen sektorin roolin pienentämiselle metsälakiuudistuksen myötä (Metsänkäsittelymenetelmien monipuolistaminen... 2012). Järjestösektorin täydentävä rooli tulee esille myös tunnistetussa tarpeessa säätää metsähallinnointia huomioimaan aiempaa paremmin ja joustavammin metsänomistajien erilaiset tarpeet ja motiivit (Kasanen 2011, Kasanen ja Heikkinen 2012). Järjestöt tulevat mahdollisesti tarjoamaan täydentäviä neuvontapalveluja, jos julkiset resurssit niukkenevat merkittävästi eikä palveluja ole riittävästi saatavilla. Niukat julkisen metsäneuvonnan resurssit näkyvät esimerkiksi Yhdysvalloissa siten, että metsänomistajien verkostoilla ja niitä tukevilla kansalaisjärjestöillä on merkittävä rooli metsänomistajuuden ja käytännön metsänkäsittelypäätösten tukena (Rickenbach ym. 2006, Wolf ja Hufnagl-Eichiner 2007). Järjestökentän mahdollinen nousu on tunnistettu myös metsäalan ennakointiprosesseissa (Pitkänen ym. 2011). Kolmannen sektorin roolin vahvistuminen on kytköksissä informaatioyhteiskunnan kehitykseen ja sitä kautta myös kuluttajamuutokseen. Muutosta ei siten voida ohjata metsä- ja ympäristöpolitiikan keinoin, mutta sitä voidaan ennakoida ja sen potentiaaliset hyödyt on mahdollista realisoida. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi kolmannen sektorin roolin tarkastelemista osana uusien politiikkaohjelmien täytäntöönpanon toimijaverkostoa.

3.3.6 Luontoarvopalvelujen työkalupakki

Useat haastatelluista toivoivat, että luontoarvopalvelujen toimintamallit sisältäisivät jatkossakin mahdollisimman monipuolisesti erilaisia luontoarvojen ylläpitämisen ja lisäämisen instrumentteja. Toisaalta eräs haastateltu koki toimintamallin yksinkertaistamisen tarpeelliseksi, sillä nykyisin käytössä on useita samankaltaisia instrumentteja, joista vain käytetään eri nimiä.

Toisen haastatellun mukaan tavoitteena olisi, että vuonna 2025 luonnonsuojelualueverkosto olisi vakiintunut ja sitä tuettaisiin vapaaehtoisilla määräaikaisilla tai pysyvillä suojelusopimuksilla (taulukko 7). Osa haastatelluista korosti pysyvän suojelun käyttöä määräaikaisuuden sijaan ja pysyviä vapaaehtoisuuteen perustuvia suojelusopimuksia pidettiin erinomaisena työkaluna. Niiden uskottiin säilyvän työkalupakissa, jos niiden toteuttamiseen vain on rahoitusta. Määräaikaiset vapaaehtoiset suojelusopimukset (nykyinen ympäristötuki) herättivät mielipiteitä puolesta ja vastaan. Osa katsoi tärkeäksi, että määräaikainen vapaaehtoinen suojelu säilyisi yhtenä instrumenttina. Osa näki, että määräaikaiset sopimukset sopivat vain tiettytyyppisille kohteille, kuten paloalueille. Toiset uskoivat määräaikaisen suojelun vähenevän – osa puolestaan katsoi sen jo tulleen kokonaan tiensä päähän mm. instrumentin käytön kustannustehottomuuden vuoksi. Tosin todettiin, että määräaikaisten sopimusten käyttöä olisi mahdollista jatkaa, jos löytyisi uusi rahoitusmalli korvauksen maksamiseksi, esim. yksityinen rahoitus tai verotuksellinen keino.

Perinteiset suojeleuhjelmat herättivät haastatelluissa vastakkaisia näkemyksiä. Osa piti perinteisiä suojeleuhjelmia relevanttina instrumenttina ja suojeleuhjelman toivottiin säilyvän yhtenä toimenpiteenä työkalupakissa. Erityisesti toivottiin sekä soiden että vanhojen metsien suojeleuhjelmien jatkumista. Erään haastatellun mukaan perinteinen suojeleuhjelma olisi säilytettävä mahdollisena toimintamuotona, jos katsotaan, että vapaaehtoiset toiminnot eivät riitä tietyn biotoopin pelastamiseksi. Korostettiin, että suojeleuhjelmaa tulisi kuitenkin käyttää harkiten. Eräs haastateltu piti selvänä, ettei vapaaehtoisin keinoin tulla pääsemään riittäviin suojelun ekologisiin tavoitteisiin. Hänen mukaan suojeleutasoa voitaisiin parantaa suojeleuhjelmatyypillisesti siten, että suojeleuhjelmalla asetettaisiin tavoitteet, joihin eri vapaaehtoisuuteen perustuvilla toiminnoilla pyrittäisiin. Sopivia kohteita tulisi etsiä aktiivisesti, vapaaehtoisen suojelun markkinointia kohdentaa yksityisille metsänomistajille ja olla heihin suoraan yhteydessä. Toisaalta osa haastatelluista toivoi, että perinteisistä suojeleuhjelmista luovuttaisiin kokonaan.

Erään haastatellun mukaan jatkossa suojelualueiden ja luonnonhoitokohteiden valintaperusteita tulisi muuttaa. Nykyisten kriteerien lisäksi sosiaalisten arvojen ja hiilenvarastoinnin tulisi jatkossa vaikuttaa kohteiden valintaan. Markkinapohjaisten mekanismien, kuten erilaisten sertifiointien merkityksen uskottiin voimistuvan ja monipuolistuvan. Erilaisten ekosysteemipalvelusopimusten toivottiin olevan käytössä vuonna 2025. Tällaisia voisivat olla luonnonarvokauppa-, virkistysarvokauppa- ja maisema-arvokauppasopimukset. Tosin ajatusta niiden käyttöön otosta pidettiin myös huonona.

Myös luontojärjestöjen omia, jo nyt käytössä olevia vapaaehtoisia monimuotoisuuden turvaamistoimintoja, ehdotettiin otettavaksi käyttöön laajemmin. Todettiin, että myös metsänomistajan omaehtoista ilman korvausta tapahtuvaa suojelua pitäisi kehittää ja pitää keinona, jolle omistaja saa virallisen suojelustatuksen.

Useat haastatellut pitivät luonnonhoitohankkeita tehokkaina ja hyödyllisinä toimenpiteinä. Erään haastatellun mukaan monimuotoisuuden turvaamisessa tulisi siirtyä enemmän luonnonhoitohankkeiden tyyppiseen toimintaan, jossa ylläpidetään ja edistetään luontoarvoja ilman erillisten suojelualueiden perustamista. Toisaalta toinen haastateltu totesi, ettei erillisille luonnonhoitohankkeille ole tarvetta, vaan luontoarvojen tuottaminen tulisi sitoa muuhun metsien käyttöön ja toimintaan. Esitettiin myös näkemys, että luonnonhoitohankkeet pitäisi tuotteistaa ekosysteemipalvelumarkkinoille.

Yhteistoimintaverkostot saivat muutamalta haastatellulta osakseen kritiikkiä. Esitettiin, että yhteistoimintaverkoston toimintaa tulisi jalostaa pidemmälle, jottei toiminta loppuisi rahoituksen päättymisen myötä. Toisaalta nähtiin, että yhteistoimintaverkostot eivät tule jatkumaan lainkaan tulevaisuudessa.

Haastatelluilla oli vaihtelevia käsityksiä eri-ikäismetsätaloudesta. Erään haastatellun mukaan eri-ikäismetsätaloutta tulisi jatkossa käyttää vain sellaisilla kasvupaikoilla ja puulajeilla, joissa se on taloudellisesti kannattavaa. Toisen haastatellun mukaan luonnonläheisen metsänhoidon lisäämiseen tulisi pyrkiä voimakkaasti, koska talousmetsien luonnonhoidolla uskottiin olevan ratkaiseva merkitys metsäluonnon ja uhanalaisten lajien tulevaisuuden kannalta. Jotta talousmetsiin saadaan monipuolisemmin erilaisia metsien rakennepiirteitä, tarvitaan pehmeämpiä ja monipuolisempia metsänhoitomenetelmiä. Tällaiseksi pehmeäksi työkaluksi esitettiin FSC-sertifiointia. Erillisille luontoarvopalveluille, kuten luontopainotteiselle metsäsuunnitelmalle, ei erään haastatellun mukaan ole tarvetta, koska hänen mukaansa luontoarvot otetaan huomioon jo nykyisessä mallissa hyvin.

Erään haastatellun mukaan eri maankäyttömuotojen ylittävä laajempien aluekokonaisuuksien tarkastelu olisi tarpeen jatkossa. Tarkastelu tulisi kuitenkin toteuttaa siten, että maanomistajan päättävältä säilyy.

Taulukko 7. Luontoarvojen tuottamisen politiikkakeinojen tulevaisuuskuvia.

Vapaaehtoiset määräaikaiset ja pysyvät suojelusopimukset tukevat vahvistunutta luonnonsuojelualueverkostoa

Alueita tarkastellaan laajemmasta eri maankäyttömuodot ja ekosysteemipalvelut ylittävästä näkökulmasta

Pysyvän suojelun ja talousmetsien luonnonhoidon merkitys vahvistunut

Määräaikaisia sopimuksia käytetään kustannustehokkaasti kohteilla, joissa luontoarvot paikallisia ja muuttuvia

Vapaaehtoinen suojelu ilman korvausta relevantti toimintamuoto

Yhteistoimintaverkoston toimintamalli on jalostunut; toisaalta institutionaalisten toimijoiden verkostoja, toisaalta metsänomistajien vertaisverkostoja

Luonnonhoitohankkeita toteutetaan selvästi nykyistä enemmän

Haastattelun tulosten arviointia

Luontoarvojen turvaamisen keinovalikoima oli teema, josta haastatelluilla oli kaikkein eniten toisistaan poikkeavia tulevaisuuskuvia. Esimerkiksi määräaikaisten keinojen käyttö, yhteistointaverkostot ja suojeleohjelmat herättivät selkeästi vastakkaisia näkemyksiä. Kokonaisuutena haastattelut kuitenkin tukevat yleisesti tarpeellisena pidettyä monipuolista monimuotoisuuden turvaamisen keinovalikoimaa (Doremus 2003). Erityisen tarpeellinen se on suomalaisessa metsämaaisemassa, jota Etelä-Suomessa pirstoo pienten metsätilojen ja käsittelykuvioiden mosaiikki.

Sekä pysyvän suojelun että määräaikaisten sopimusten käyttö on edelleen perusteltua, toki määräaikaisten suojelun käytön kohteita on harkittava tarkoin. Syyt sen käyttöön voivat olla sekä ekologisista että sosiaalisista. Onkin tarpeellista määrittellä tarkemmin määräaikaisten suojelun ensisijaiset kohdetyypit ja lisätä pysyvän suojelun houkuttelevuutta ja mahdollisesti myös sen joustavuutta. Pysyvä suojelu on ekologisesti vaikuttavampaa, mutta pitämällä myös määräaikaisten suojelu keinovalikoimassa voidaan saada suojelun piiriin alueita, jotka muuten kenties jäisivät sen ulkopuolelle. Vaikka voidaan esittää argumentti, että niukat resurssit olisi syytä käyttää ekologisesti tehokkaimpaan suojelekeinoon, on määräaikaisten suojelun vaihtoehdolla iso periaatteellinen merkitys metsänomistajien hyväksyttävyyden saavuttamisessa.

Suomessa on tarpeen vahvistaa suojelekohteiden kytkeytyneisyyttä, joten harkittavaksi tulee kohdennetun METSO-markkinoinnin tehostaminen alueilla, joilla kohteiden omien monimuotoisuusarvojen ohella on kytkeytyneisyysarvoja läheisiin suojelealueisiin (Laita ym. 2012). Samaan aikaan on tarpeen lisätä luontoarvojen tuottamisen houkuttelevuutta ekosysteemipalvelusopimuksia vauhdittamalla sekä harkitsemalla uusia politiikkakeinoja ja rahoitusmuotoja. Tärkeä lyhyen tähtäimen kehittämiskohde on laatia päivitettyä METSO-ohjelman periaatepäätöstä mukaileva toimintamalli siihen, miten vapaaehtoisessa suojelelussa voitaisiin aiempaa joustavammin huomioida kohteiden vaihtelevat luontoarvot samanaikaisesti metsänomistajien vaihtelevien korvauspyyntötasojen kanssa. Tämä tarkoittaa eräänlaisen luonnonarvokaupan uudistetun version määrittelyä ja käyttöönottoa.

3.4 Kehittämistoimet tulevaisuuskuvien saavuttamiseksi

3.4.1 Luontoarvojen turvaamisesta luontoarvojen tuottamiseen

Tulevaisuuskuvahaastatteluissa luontoarvopalvelujen nähtiin muuttuvan kokonaisvaltaisemmaksi, huomioiden mm. ekosysteemipalvelunäkökulman (kuva 3). Lisäksi palvelujen tulisi toimia metsänomistajan näkökulmasta ”yhden luukun periaatteella”. Luontoarvopalvelujen merkityksen uskottiin myös kasvavan ja siten niihin liittyvät työt voivat lisääntyä ja luoda lisää työtilaisuuksia yrityksille. Tulevaisuuskuvaa tukevia kehittämistoimia olisivat laajan arvokeskustelun käynnistäminen, yhteiskunnallista mielipidettä luotaava ja keskustelua herättävä kuluttajatutkimus sekä ekosysteemipalveluiden tuotteistamiseen liittyvät tutkimus- ja kehittämistoimet. Markkinoiden syntymistä edesauttamaan tarvitaan uusia rahoitusmalleja. Toisaalta on tarve kehittää uutta myytävää, eli uusia tuotteita ja palveluja. Näitä voivat olla esimerkiksi monipuolisesti koko tilan tasolla luontoarvot huomioiva metsäsuunnitelma, jossa eri vaihtoehdot käydään monipuolisesti läpi ja jossa esitetään mm. laskelmia luontoarvojen ylläpitämisen ja lisäämisen taloudellisista vaikutuksista. Myös uudenlaiset päätöstukityökalut, joiden avulla palveluntarjoajat pystyisivät paremmin tuomaan luontoarvojen tuottamista esille metsänomistajalle, helpottaisivat suunnittelutyötä, metsänomistajien päätöksenteon tukemista ja edistäisivät tiedonvälitystä. Jotta luontoarvojen

Nykytila	Kehittämistoimia	Tulevaisuuskuvia
<ul style="list-style-type: none"> • Luontoarvojen turvaaminen rajoite • Kestävän metsätalouden käsite ohjaa toimintaa • Luontoarvojen huomioon otto nykyisessä metsäsuunnittelussa <ul style="list-style-type: none"> • henkilöstä riippuvaista (asenteet, tietotaito) • toteutetaan lain ja sertifiointin vaatimien minimirajojen puitteissa • riippuu metsänomistajan kyvyistä kysyä / vaatia asiaa • Ammattilaisten luontoarvojen turvaamisen tietotaidoissa puutteita 	<ul style="list-style-type: none"> • Luontoarvo-osion jalostaminen metsäsuunnittelussa <ul style="list-style-type: none"> • suojelu- ja luonnonhoitomahdollisuuksien erittely • laskelmat • Arvokeskustelu • Rahoitusmallien kehittäminen • Päätöksenteon tukityökaluja palveluntarjoajien käyttöön 	<ul style="list-style-type: none"> • Luontoarvojen tuottaminen aito metsänkäytön tavoite muiden tavoitteiden rinnalla • Yrityksille luontoarvojen tuottaminen kannattavaa • Luontoarvopalvelut toteutetaan "yhden luokun periaatteella" • Luontoarvopalveluja tarkastellaan kokonaisvaltaisemmin ekosysteemipalvelunäkökulmasta ja koko tilan tasolla

Kuva 3. Luontoarvopalvelujen nykytila, tulevaisuuskuvia sekä tulevaisuuskuvia tukevia kehittämistoimia.

tuottaminen olisi yksi yrityksen aito tavoite, sen tulisi näkyä myös yrityksen yhteiskuntavastuuraportteissa, lisäten omalta osaltaan yrityksen velvollisuutta toimia vastuullisesti myös ympäristöasioissa.

3.4.2 Luontoarvopalvelujen elinkeinotoiminnan monipuolistaminen ja aktivoiminen

Tulevaisuuskuvissa nähtiin luontoarvojen tuottamisen muuttuvan vahvemmin osaksi metsien käyttöön perustuvaa elinkeinotoimintaa ja osaksi metsänomistajien elinkeinoa (kuva 4). Markkinoilla olisi näin tarjolla erilaisia palveluja osin osana muuta metsien hoitoa ja puuntuotantoa. Lisäksi voisi syntyä luontoarvojen tuottamiseen ja luontoarvopalveluihin erikoistuneita yrityksiä. Tulevaisuuskuvan lähestymiseksi tulisi suojelu- ja luonnonhoitomahdollisuuksien profiilia nostaa niin metsäsuunnitelmissa kuin siihen liittyvissä laskelmissa. Ekosysteemipalvelujen tuotteistaminen siten, että ne toisivat yrittäjille liikevaihtoa, loisi lisää yritysmahdollisuuksia. Yritysverkostojen tuki mm. yrityshautomohankkeina puolestaan edesauttaisi uusien luontoyrittäjien alalle tuloa. Luontoarvojen mittaaminen ja määrittely selkeästi yhteisellä mittaristolla tukisi osaltaan

Nykytila	Kehittämistoimia	Tulevaisuuskuvia
<ul style="list-style-type: none"> • Varsinaisia luontoarvopalveluja ei ole juurikaan käytössä • Luontoarvopalvelujen edistäminen liiketoimintana marginaalista • Maisema- ja virkistysarvokaupasta kokeiluja 	<ul style="list-style-type: none"> • Luontoarvo-osion jalostaminen metsäsuunnittelussa <ul style="list-style-type: none"> • suojelu- ja luonnonhoitomahdollisuuksien erittely • laskelmat • Elinkeinotoiminnan kehittämishankkeita <ul style="list-style-type: none"> • ekosysteemipalveluiden tuotteistamista • yritysverkostojen tukea esim. yrityshautomohankkeena • Mittaristo luontoarvoille • Kuluttajatutkimus <ul style="list-style-type: none"> • metsänomistajan luontoarvotavoitteista • kansalaisten luontoarvojen kysynnästä 	<ul style="list-style-type: none"> • Yritykset tarjoavat luontoarvopalveluja osana muita palvelujaan (kokonaispaketti) • Markkinoilla uusia luontoarvojen edistämiseen keskittyneitä yrittäjiä • Luontoarvojen tuottaminen osa metsänomistajien elinkeinoa • Luonto-, maisema- ja virkistysarvokauppa todellisia toimintavaihtoehtoja

Kuva 4. Luontoarvopalvelujen elinkeinotoiminnan nykytila, tulevaisuuskuvia sekä tulevaisuuskuvia tukevia kehittämistoimia.

toiminnan kehittymistä. Lisätietoa tarvitaan myös kansalaisten luontoarvojen kysynnästä ja metsänomistajien tavoitteista, jotta tuotteita ja palveluja voidaan kehittää ja markkinoida tehokkaasti.

3.4.3 Metsänomistajasta aktiivisempi toimija

Tulevaisuuskuvien mukaan metsänomistajakunta muuttuu yhä moniarvoisemmaksi ja polarisoituneemmaksi (kuva 5). Osalla omistajista asenteet luontoarvojen tuottamista kohtaan muuttuvat yhä positiivisemmiksi ja kiinnostus niiden tuottamiseen kasvaa. Kehittämistoimiksi ehdotetaan metsänomistajille paremmin räätälöityä yksilöllisiä palveluja ja kursseja sekä yleisen kuluttajanäkökulman parempaa huomioon ottamista metsäviestinnässä. Päätöstilanteiden monipuolistuessa niitä tukevia työkaluja tulee kehittää vastaamaan uusiin tilanteisiin. Samoin kansalaiskeskustelun mahdollisuuksien luominen uusille foorumeille ja keskusteluun kannustaminen edistävät metsänomistajien aktiivisuutta ja tavoitteiden saavuttamista. Monimuotoisuuden ylläpitämisestä ja lisäämisestä kiinnostuneille metsänomistajille tulee luoda uusia vaihtoehtoisia monimuotoisuuden turvaamisen muotoja.

Nykytila	Kehittämistoimia	Tulevaisuuskuvia
<ul style="list-style-type: none">• Ohjeistus ja välineet metsänomistajan tavoitteiden selvittämiseen puuttuvat, tai niitä ei käytetä• Metsänomistajan tavoitteet tulevat esiin "normaaleissa" keskusteluissa• Metsänomistajan henkilökohtainen tapaaminen yleistä• Metsänomistajat kysyvät vähän luontoarvojen turvaamisesta• Vaihtoehtojen esittely organisaatiosta, ammattilaisen ja metsänomistajan kiinnostuksesta riippuvaista	<ul style="list-style-type: none">• Metsänomistajille räätälöityjä luontoarvokursseja• Metsänomistajien kannustaminen kansalaiskeskusteluun• Metsäviestintään kuluttajanäkökulma• Päätöksenteon tukityökaluja metsänomistajille• Suojeluilmoituksen tekemisen helpottaminen alueilla, jotka eivät täytä virallisen suojelun kriteerejä ("Säästö metsä")	<ul style="list-style-type: none">• Metsänomistajat moniarvoisempia• Metsänomistajat tietoisia luontoarvoista ja eri metsänkäsittelyvaihtoehdoista ja osaavat halutessaan vaatia niitä• Metsänomistajat kiinnostuneita luontoarvojen tuottamisesta ja suhtautuvat niihin myönteisemmin• Metsänomistajakunta polarisoitunutta• Metsänomistajan tavoitteiden kartoitukseen on käytössä toimivia keinoja

Kuva 5. Metsänomistajan roolin nykytila, tulevaisuuskuvia sekä tulevaisuuskuvia tukevia kehittämistoimia.

3.4.4 Metsäalan avaaminen kehittyvässä informaatioyhteiskunnassa

Informaatioyhteiskunnan kehitys vaikuttaa luontoarvopalveluihin tulevaisuudessa. Haastatellut uskoivat sähköisten palvelujen käytön arkipäiväistyvän metsänomistajien keskuudessa, jolloin heidät voi tavoittaa entistä useampien kanavien kautta (kuva 6). Omistajien roolin nähtiin myös muuttuvan aktiivisemmaksi ja yhä useammin objektista subjektiksi. Kehityskulku edellyttää sähköisten palvelujen monipuolista kehittämistä. Kuluttajanäkökulman sisällyttämisellä metsäviestintään voidaan tunnistaa ja puhutella metsänomistajia palvelujen kuluttajina, joiden kulloisetkin yksilölliset tarpeet riippuvat paitsi metsänomistuksen tavoitteista myös elämänkaaren vaiheesta ja elämäntyylistä. Avoimen tiedonvälityksen nähtiin olevan tulevaisuuden toimintatapa. Kehittämistoimina voisivat olla myös vertais- ja mentoritoiminta, jossa metsänomistajat jakavat kokemuksiaan ja neuvovat toisiaan. Yleinen metsäkeskustelu tukee sekä palvelujen kehittämistä että avoimeksi muuttuvaa toimintamallia.

Nykytila	Kehittämistoimia	Tulevaisuuskuvia
<ul style="list-style-type: none"> ● Perinne suljetun sektorin toimintamalleista ● Sähköisten palveluiden käyttö alkuvaiheessa ● Passiivisten metsänomistajien tavoittaminen koetaan ongelmallisena ● Kohdennettu markkinointi onnistunut suojeluhankkeissa 	<ul style="list-style-type: none"> ● Sähköisten palvelujen kehittämisen jatkaminen kohti avointa ja vuorovaikutteista toimintamallia ● Metsänomistajien ja kansalaisten kannustaminen yhteiskunnalliseen keskusteluun ● Vertais- ja mentoritutumuksen kehittäminen ● Julkisin varoin tuotetun luontoarvotiedon määrittely toimijoiden ja metsänomistajien käyttöön (www.metsaan.fi) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Sähköisten palveluiden käyttö arkipäivää <ul style="list-style-type: none"> • tiedon saanti helpottunut • kynnys ottaa asioista selvää madaltunut ● Metsänomistajan tavoittaminen monikanavaista, ei koeta ongelmaksi ● Ei erillistä metsäviestintää; metsäala ei itseisarvo, vaan ratkaisujen tarjoaja ● Metsänomistaja useammin viestinnän subjekti kuin objekti ● Julkisesti kerätty tieto avointa

Kuva 6. Informaatioyhteiskunnan kehityksen nykytila, tulevaisuuskuvia sekä tulevaisuuskuvia tukevia kehittämistoimia.

3.4.5 Kolmannen sektorin toimijuuden vahvistaminen

Kolmannen sektorin roolin nähtiin vahvistuvan nykyisestä ja sen uskottiin toimivan tulevaisuudessa yhä enemmän yhteistyössä yritysten kanssa (kuva 7). Kolmannen sektorin roolin ja tehtävien laajentuminen edellyttää toimintamallien kehittämistä ja toimintojen toteuttamiseen liittyvän rahoituksen uudelleen ohjaamista. Tämä tarkoittaa käytännössä kolmannen sektorin asiantuntemuksen tunnustamista ja laajempaa hyödyntämistä antamalla järjestöille heidän asiantuntemukseensa pohjautuvia tehtäviä. Tähän liittyviin kehittämistoimiin voisi lukeutua esimerkiksi järjestövetoisten alueellisten luontoarvofoorumien perustaminen. Kolmannen sektorin roolin vahvistuminen voi myös edellyttää näiden toiminnan akkreditointia, jotta toiminnan voidaan todistaa olevan pätevää ja luotettavaa. Kolmannen sektorin roolia voidaan vahvistaa myös parantamalla yhteistyötä eri organisaatioiden välillä mm. koulutusten ja yhteisten tilaisuuksien kautta. Tämä voi lisäksi vähentää ennakkoluuloja ja epä tietoisuutta kolmannen sektorin toiminnasta.

Nykytila	Kehittämistoimia	Tulevaisuuskuvia
<ul style="list-style-type: none"> ● Rooli <ul style="list-style-type: none"> • edunvalvoja • aloitteentekijä • huomion kiinnittäminen epäkohtiin • valistaminen ja tiedottaminen ● Käytännön toiminta monimuotoisuuden turvaamisessa <ul style="list-style-type: none"> • vähäistä • toteutetaan vapaaehtoistoimintana • edistetään ensisijaisesti pysyvää suojelua ● Yhteistyön toimivuudessa joidenkin organisaatioiden kesken puutteita 	<ul style="list-style-type: none"> ● Yhteistyön parantaminen <ul style="list-style-type: none"> • koulutus, yhteiset tilaisuudet ● Toimintamallien kehittäminen, missä tunnustetaan kolmannen sektorin asiantuntemus ja annetaan siihen pohjautuvia tehtäviä ● Kolmannen sektorin toimijoiden osallistuminen akkreditoinnin kautta ● Rahoituksen kanavoinnin uudelleen järjestäminen kolmannelle sektorille 	<ul style="list-style-type: none"> ● Rooli <ul style="list-style-type: none"> • aktiivinen käytännön toimija • saa vastuuta ja tunnustusta julkiselta vallalta • innovaattori ● Käytännön toiminta <ul style="list-style-type: none"> • Luontoarvojen tuottamisesta on muodostunut myös liiketoimintaa ● Toimii tiiviissä yhteistyössä yrity maailman kanssa

Kuva 7. Kolmannen sektorin nykytila, tulevaisuuskuvia sekä tulevaisuuskuvia tukevia kehittämistoimia.

3.4.6 Poliittikkakeinosta kustannustehokkaampia ja vaikuttavampia

Politiikkakeinojen uskotaan tulevaisuudessa sisältävän nykyistä laajapohjaisemman luontoarvojen tuottamisen näkökulman ja keinovalikoiman. Ekosysteemipalvelujen näkökulma on vahvistunut ja alueita tarkastellaan suurempina kokonaisuuksina (kuva 8). Määräaikaista ja pysyviä suojelusopimuksia käytetään suojelualueverkoston vahvistamiseen. Suojelusopimuksia solmitaan omistajien kanssa myös ilman erillistä korvausta. Luonnonhoidon toteuttaminen on nykyistä yleisempää ja talousmetsien luonnonhoidon merkitys kasvaa.

Tulevaisuuskuvien saavuttaminen edellyttää sektorikohtaisten politiikkakeinojen yhteensovittamista ja lainsäädännön ja uusien politiikkakeinojen kehittämistä. Talousmetsien luonnonhoidon roolin vahvistaminen edellyttää vähintään informatiivisen politiikkakeinojen kehittämistä ja laajaa käyttöä. Lisäksi eri suojeluvaihtoehtojen tasapuolinen tarjonta ovat edellytyksiä tavoitteiden saavuttamiseksi. Suojelualueiden määrittely ja suojelukorvausten porrastus ottaen huomioon alueiden kytkeytyneisyyden toisiinsa ovat mahdollisia uusia kehittämistoimia. Tähän voitaisiin käyttää mm. Zonation työkalun tarjoamia mahdollisuuksia (ks. esim. Moilanen ym. 2012).

Nykytila	Kehittämistoimia	Tulevaisuuskuvia
<ul style="list-style-type: none"> ● Vapaaehtoisen suojelun edistäminen ● Aloitteentekijänä periaatteessa metsänomistaja, käytännössä usein metsäneuvoja ● Perinteiset suojeluohjelmat loppumassa ● Vapaaehtoiset pysyvät ja määräaikaista suojelusopimukset <ul style="list-style-type: none"> • ympäristötuki • myynti valtiolle • yksityinen suojelualue • määräaikaista rauhoitus • maanvaihto ● Yhteistoimintaverkostot ● Luonnonhoitohankkeet ● Luontoarvojen huomioon ottaminen osana normaalia toimintaa, ei erillisiä palveluja ● Teollisuus ja Mhy:t edistävät ensisijaisesti määräaikaista suojelua ● Ely -keskukset ja luonnonsuojelujärjestöt edistävät ensisijaisesti pysyvää suojelua 	<ul style="list-style-type: none"> ● Talousmetsien luonnonhoidon tutkimus-, kehitys- ja innovaatio toiminnan vahvistaminen ● Suojelualueiden määrittely ja suojelukorvausten porrastus kytkeytyneisyyden mukaan ● Eri suojeluvaihtoehtojen tasapuolinen esittely ● Uusia politiikkakeinoja <ul style="list-style-type: none"> • hiilikorvaukset ● Sektorikohtaisten politiikkakeinojen yhteensovittaminen <ul style="list-style-type: none"> • yhteistutkimukset ja kehittämiss-hankkeet • lainsäädäntö 	<ul style="list-style-type: none"> ● Vapaaehtoiset määräaikaista ja pysyvät suojelusopimukset tukevat vahvistunutta luonnonsuojelualueverkostoa ● Alueita tarkastellaan laajemmasta eri maankäyttömuodot ja ekosysteemipalvelut ylittävästä näkökulmasta ● Pysyvän suojelun ja talousmetsien luonnonhoidon merkitys vahvistunut ● Määräaikaista sopimuksia käytetään kustannustehokkaasti kohteilla, joissa luontoarvot paikallisia ja muuttuvia ● Vapaaehtoinen suojelu ilman korvausta relevantti toimintamuoto ● Yhteistoimintaverkostojen toimintamalli on jalostunut; toisaalta institutionaalisten toimijoiden verkostoja, toisaalta metsänomistajien vertaisverkostoja ● Luonnonhoitohankkeita toteutetaan selvästi nykyistä enemmän

Kuva 8. Luontoarvojen tuottamisen politiikkakeinojen nykytila, kehittämistoimia niiden vaikuttavuuden parantamiseksi sekä tulevaisuuskuvia.

3.5 Maastokortin puhelinhaastattelun tulokset

Kaikille haastatelluille maastokortissa (liite 4) esitetyt asiat olivat pääsääntöisesti tuttuja. Vieraampia asioita olivat omaehtoinen rauhoitus, WWF:n perintömetsä, luonnonhoitohankkeet ja eläinten elinolojen parantaminen.

Vain kolme vastaajaa oli käyttänyt korttia metsänomistajan kanssa. Kaikissa näissä tilanteissa oli ollut kyse metsäsuunnitelman laatimisesta. Kortin vähäisen käytön syistä tärkein oli, että koekeluaikana ei ollut tullut vastaan luontoarvojen suunnittelutilanteita, joissa metsänomistaja olisi ollut mukana. Lähes kaikki haastatellut kuitenkin arvioivat, että kortista voisi olla hyötyä luontoarvojen suunnittelutilanteessa. Korttia käyttäneet kokivat, että siitä oli ollut ainakin jonkin verran hyötyä ja kortin käyttö oli tuntunut helpolta. Yhden korttia käyttäneen haastatellun mukaan metsänomistajat olivat suhtautuneet kortin käyttöön hyvin ja oppineet siitä paljon uutta. Toisen haastatellun mukaan metsänomistajat olivat suhtautuneet asiaan vaihtelevasti. Eräs metsänomistaja ei ollut halunnut puhua suojelusta lainkaan ja toisessa tilanteessa kortin käyttö oli tilanteen selkeyden vuoksi ollut tarpeetonta. Haastateltu totesi olevan vaikeaa päättää, missä vaiheessa kortin ottaa esille, koska ennen maastokäyntiä ei ole tarpeeksi tietoa kohteesta ja maastossa ei ole riittävästi aikaa.

Metsänomistajien tavoitteiden kartoitusta koskevat kysymykset olivat haastateltujen mielestä hyviä ja kattavia. Heidän mielestään samankaltaisista asioista tulee keskusteltua muutenkin metsänomistajan kanssa. Toiset haastatellut kokivat, että esimerkkikysymykset ovat hyviä keskustelun avauksia ja liittyvät asioihin, joita metsänomistajat eivät välttämättä tule muuten ajatelleeksi. Se miten metsänomistaja suhtautuu ja osaavatko he vastata kysymyksiin, riippuu paljon siitä millainen luontokohde on kyseessä.

Luonnonhoitohankkeiden ja yleisimpien luonnonhoitotöiden esittelyä pidettiin pääsääntöisesti hyödyllisenä. Luonnonhoitohankkeet koettiin hieman vieraana asiana, joten kortin tarkistuslistalle on käyttöä. Yleisempien luonnonhoitotöiden esittelyn avulla on myös helpompi kertoa metsänomistajille vieraasta asiasta. Lisäksi hoitotöiden esittely sitoo toiminnan käytäntöön ja on siten paremmin myös metsänomistajan ymmärrettävissä. Luonnonhoito-osiota pidettiin tärkeänä juuri talousmetsien monimuotoisuuden turvaamisen kannalta ja tärkeänä sellaisille metsänomistajille, jotka eivät ole kiinnostuneita suojelusta. Esitettiin, että osioon tulisi lisätä miten luonnonhoitohanke etenee ja mihin tahoihin näissä asioissa voi ottaa yhteyttä. Yhden haastatellun mukaan osio ei ole tarpeellinen, koska luonnonhoitohankkeet ovat usein organisaatiolähtöisiä.

Eri suojeluvaihtoehtojen esittelyä kortin keskiaukeamalla pidettiin tarpeellisenä. Sitä, että aukeamalle oli koottu yhteen eri suojelumahdollisuudet, niiden toteuttamisvaihtoehdot sekä eri toteuttajat, pidettiin hyvänä. Koettiin, että mahdollisen kohteen tullessa vastaan, aukeamalta on hyvä tarkistaa mitkä suojeluvaihtoehdot ovat mahdollisia ja miten asiassa tulisi edetä metsänomistajan ollessa kiinnostunut kohteen suojelemisesta.

Aukeaman kaikkia kohtia pidettiin tärkeinä, vaikkakin kolmannen sarakkeen ”Maisema, kulttuuri- tai perinnearvoiltaan rikas tai tunnearvoiltaan erityinen kohde” ovat vastaajien mielestä harvinaisia. METSO-kohteet ja metsälain erityisen tärkeät elinympäristöt olivat vastaajien oman työn kannalta tärkeimpiä. Eri suojeluvaihtoehtojen löytäminen keskiaukeamalta koettiin myös helpoksi. Korttia käyttäneet kokivat, että tämä osa kortista oli auttanut asiasta kertomista metsänomistajalle. Yhden haastatellun mukaan esittely auttoi selvästi metsänomistajan päätöksentekoa suojelusta.

Taloudellisia vaikutuksia arvioiva SuojeluMOTTI-ohjelmisto oli lähes kaikille haastatelluille vieras. Ainoastaan kaksi haastateltua tunsikin ohjelmistoa jonkin verran. Maastokortin lyhyt esittely kuitenkin selvensi haastateltujen mukaan ohjelmiston käyttöä ja lähes kaikki pitivät sitä tarpeellisenä osana maastokorttia. Useat kokivat, että ohjelmistosta oli kortissa riittävästi tietoa. Ohjelmistosta kiinnostuneet voisivat tämän tiedon avulla hankkia ohjelman itselleen ja perehtyä siihen

tarkemmin. Muutama haastateltu tosin pohti, onko ohjelmiston esittely kortissa tarpeellista, mm. sen vuoksi, ettei se ei ole käytössä omassa organisaatiossa.

Taloustmetsien luonnonhoito-osiota ja taloustmetsien yleisimpien luonnonhoidon toimenpiteiden esittelyä pidettiin hyvänä muistin tukena itselle ja metsänomistajalle, vaikka asia olikin suurlle osalle hyvin tuttua. Osio toimii ajatusten herättäjänä siitä, miten luontoarvoja voi ottaa huomioon, vaikka hoitaakin metsäänsä taloustmetsänä. Eräs haastateltu ehdotti, että taloustmetsien luonnonhoito-osiosta tehtäisiin oma korttinsa.

Taloustmetsäosiossa oli nostettu erikseen esille eläinten, erityisesti riistan, elinolojen parantamisen yleisimmät toimenpiteet. Eräät haastatellut kokivat osion itselleen vieraaksi asiaksi ja siksi tämä osio toimi heille hyvänä muistilistana. Todettiin, että monet metsänomistajat ja metsästäjät ovat kiinnostuneita eläinten elinolojen parantamisesta ja osio voi olla tarpeen metsänomistajan kanssa käytävissä keskusteluissa.

Kortin ulkoasua arvioitaessa suuri osa haastatelluista piti korttia selkeänä kokonaisuutena, josta eri asiat löytyvät helposti. Kahden haastatellun mukaan kortti vaikutti sekavalta ja asioita oli vaikea löytää siitä. Tosin monet muutkin kommentoivat kortissa olevan liikaa tekstiä, mutta tekstin vähentämistä ei silti pidetty hyvänä vaihtoehtona. Useat haastatellut ehdottivat kortin pienentämistä taskukokoiseksi, esim. harvennusmallitaulukoiden mukaiseksi, jolloin kortti mahtuisi taskuun ja tulisi siten helpommin otettua mukaan maastoon. Tekstiä ei kuitenkaan haluttu vähentää, jolloin kyseeseen tulisi sivujen lisääminen. Ehdotettiin myös kuvien lisäämistä tekstin joukkoon, mikä keventäisi lukemista. Toisaalta eräs haastateltu totesi, että vaikka tekstiä on paljon, ei kuitenkaan pitäisi tehdä monisivuista vihkoa. Parin haastatellun mukaan kortin nykyinen koko oli hyvä ja yksi toivoi suurempaa A4-kokoa.

Kommentit kortin materiaalista ja paksuudesta vaihtelivat. Kevyttä säänkestävää paperia pidettiin hyvänä ja toimivana, vaikka osa toivoi myös paksumpaa laminoitua korttia. Vihkomallia pidettiin pääsääntöisesti hyvänä, mutta myös haitarimallia ehdotettiin. Kortista ehdotettiin tehtäväksi sähköinen versio, jota voisivat käyttää ne metsäsuunnittelijat ja -neuvojat, jotka käyttävät tietokonetallennusta maastossa. Sähköistä versiota olisi myös helppo päivittää. Korttiin ehdotettiin lisättäväksi yleisimpien uhanalaisten eläinten ja kasvien tietoja ja tarvittavia toimenpiteitä niiden löytyessä maastossa.

Kortin koettiin olevan hyvä muistin tuki, josta asiat voi maastossa helposti tarkastaa. Kortista uskottiin olevan hyötyä erityisesti heille, joille luontoarvojen tuottaminen ei ole niin tuttua ja arkipäivästä työtä. Muutamat haastatellut ehdottivat, että korttia voisi jakaa myös metsänomistajille. Ehdotettiin myös kortin liittämistä metsäsuunnitelmien väliin sekä laitettavan sähköisenä versiona verkkosivuille, josta metsänomistajat ja muut halukkaat pääsisivät lukemaan sitä. Toisaalta korttia pidettiin liian pelkistettynä metsänomistajille. Lisätietoihin toivottiin myös tarkempia tietoja, ja mahdollisesti paikkakuntokohtaisia yhteystietoja.

4 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

4.1 Lähestymistavan toimivuus

METSO-ohjelmassa on liitetty yksityismetsien vapaaehtoinen suojele osaksi metsätalouden kokonaissysteemiä. Näin on tuotu uusia monimuotoisuuden suojeleuun tähtääviä toimintoja osaksi hyvin vakiintunutta yksityismetsätalouden puuntuotantomallia. Huolimatta ohjelman saamasta pääosin myönteisestä palautteesta ei kuitenkaan ole täysin varmaa, että tällainen uusia tehtäviä lisäävä mutta itse toimintokokonaisuutta niukasti muuttava kehittämistapa tuottaa kokonaisuudessaan hyvin toimivan systeemin. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa pyrittiin hahmottamaan monipuolisesti yksityismetsien luontoarvopalvelujen kokonaisuutta tulevia tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotöitä varten.

Lähestymistapana käytettiin pehmeää systeemimetodologiaa, joka tarjosi keinon mallittaa luontoarvopalvelujen kokonaisuutta osana laajempaa toimintakenttää ottaen huomioon toimijoiden erilaiset maailmankuvat. Tulosten perusteella tällaisen lähestymistavan käyttö oli hyödyllistä, sillä sen avulla löydettiin selkeitä kehittämistarpeita nykytoiminnassa sekä keinoja varautua ennakoitavissa oleviin luontoarvopalvelujen muutostarpeisiin. Lähestymistapa oli joustava, mutta se tarjosi kuitenkin tärkeitä apunäkökulmia tukemaan kysymyksenasettelua ja aineiston analyysia. Sovellettu PSM osoittautui työlääksi ja käsitteellisesti haastavaksi viitekehyykseksi. Tämän tyyppinen kokonaisvaltainen tarkastelu lienee kuitenkin tarpeen tavoiteltaessa ymmärrystä kompleksisen toimintakokonaisuuden jännitteistä ja kehittämistarpeista.

Tässä tutkimuksessa uusien toimintatapojen kokeilu jäi ohueksi ja niiden yhteistoiminnallinen arviointi esim. haastateltuja toimijoita osallistavassa työpajassa kokonaan puuttumaan. Tämä kertoo, kuinka haasteellista tutkimusintervention on päästä pitkäjänteisesti mukaan organisaation rajat ylittävään käytännön toimintaan. Jatkoa ajatellen tarvitaan systemaattisen ja kriittisen kehittämistoiminnan malli, joka olisi integroitu osa käytännön toimintaa, ei vain yksittäisessä organisaatiossa, vaan koko yksityismetsätalouden toimijajoukossa. Toisaalta juuri kehittävän projektiluontoisen tutkimuksen erillisyyksien voi tuoda tarvittavan kehityssysäyksen, sillä valtavirtaistaminen helposti institutionalisoi kehittämisen, mikä tekee siitä passiivista ja konservatiivista. Joka tapauksessa PSM:ssä on tärkeää, että kaikki tutkimukseen osallistuvat käytännön toimijat hyväksyvät tutkimuksen peruslähtökohdat ja tavoitteet ja että he suostuvat asettamaan itsensä ja toimintatapansa alttiiksi kriittiselle tarkastelulle ja rakentaville kehittämissuhteille. Metsien monimuotoisuuden turvaamisessa tämä on vaativa edellytys, sillä aihe ylittää hallinnon rajat ja siihen liittyy ristiriitaisia käsityksiä parhaista toimintatavoista. Samaan aikaan juuri tämä vaativuus ja kehittämishaasteen kompleksisuus perustelevat PSM:n käytön. Tässä tutkimuksessa otettiin ensimmäisiä askelia luontoarvopalvelujen systemaattiseen tutkimiseen ja kehittämiseen. Tutkimuksen onnistuminen näinkin hyvin kertoo, että lisäaskelia kannattaa tulevaisuudessa ottaa, pohjautuen käsillä oleviin havaintoihin ja kehittämissuhteisiin.

4.2 Luontoarvopalvelujen kehittäminen on osa metsäalan uusiutumista

METSO-ohjelman toiminta-ajatuksen keskeisenä lähtökohdiana on ollut suojeleluun vapaaehtoisuus yhdistettynä määräaikaisten suojeleluun mahdollisuuteen sekä samanaikainen pyrkimys ekologisten tavoitteiden saavuttamiseen. Periaatteessa metsänomistajan vapaaehtoisuuteen liittyy myös mahdollisuus valita käytettävä suojeleluinstrumentti metsänomistajan omista lähtökohdista käsin.

Käytännössä metsänomistajia lähellä olevat tahot ovat kuitenkin korostaneet määräaikaisuuden merkitystä ja tarjonneet ensisijaisesti ympäristötukisopimuksia, ja luonnonsuojelua lähellä olevat tahot ovat korostaneet suojeltavien kohteiden ekologisen laadun merkitystä ja tarjonneet ensisijaisesti pysyvää suojelua. Tällöin suojeluinstrumenttia ei välttämättä ole valittu metsänomistajan tapauskohtaisten tavoitteiden kannalta optimaalisesti. Tämä on toisaalta luonnollistakin, koska METSO-ohjelman mukainen vapaaehtoinen suojelu on vielä varsin uusi asia organisaatioille ja organisaatioiden välisen yhteistyön kehittyminen vie aina aikansa.

Moni tutkimuksessa tunnistetuista kehittämistarpeista liittyy koko metsäalaan eikä pelkästään luontoarvopalveluihin. Tarve kehittää ”yhden luukun periaatetta” metsänomistajille tarjottavissa palveluissa todettiin tässäkin tutkimuksessa useasti. Monimuotoisuuden turvaamisessa realisoitunut ja kenties lisääntymässä oleva yhteistyö metsä- ja ympäristöorganisaatioiden välillä muokkaa osaltaan metsänomistajien kohtaamaa palvelukokonaisuutta. Energiasektori on toinen viime aikoina vahvasti kuvaan astunut rajapinta perinteisen metsäalan ulkopuolelta. Uusia metsänomistajien ansaintamahdollisuuksia on liitetty myös mm. kemian teollisuuteen, luonnontuotteisiin ja luontomatkailuun (ks. esim. Donner-Amnell ym. 2011, Hetemäki ym. 2011).

Haastatellut toivat esille, että metsäalan organisaatioissa ja ELY-keskuksissa luontoarvot otetaan huomioon normaalissa toiminnassa ilman erillisiä palveluja. Tällöin keskeiseksi kysymykseksi nousee, missä määrin metsänomistajien erityyppiset tavoitteet metsiensä hoidolle ja käytölle ylipäätään selvitetään, sekä miten niiden erilaisuus otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja toimenpiteiden toteutuksessa. Ainakaan käytännön toiminta ei indikoi aktiivisuutta tältä osin. Metsänomistajien kyselyt luontoarvoihin liittyvistä palveluista olivat haastattelujen mukaan hyvin vähäisiä ja luontoarvoja normaalia enemmän huomioon ottavia metsäsuunnitelmia oli tehty vain muutamia vuodessa. Näyttäisi siltä, että luontoarvot otetaan tarkasteluihin jollain tavalla osana normaalia toimintaa, jos ne sattuvat nousemaan esille ko. tilanteessa. Toimintakulttuurissa on todennäköisesti paljon vaihtelua henkilöiden välillä, kuten myös metsien käytön suunnittelun toimintakulttuurissa ylipäätään.

Metsäalan organisaatioiden perinne on ollut, että lähes kaikki omaan ydinliiketoimintaan tähtäävät palvelut tuotetaan omin voimin. Luontoarvopalvelut ovat tässä suhteessa jonkinasteinen poikkeus. Ehkä luontoarvopalvelujen kytkös omaan liiketoimintaan on vielä nähty hyvin löyhäksi. Erityisesti puun ostajat ovat haastattelujen mukaan pyrkineet ulkoistamaan luontoarvoihin liittyvät palvelut. Toisaalta palvelusopimuksen olemassaolo aktivoi haastattelujen mukaan puunostajaa edistämään vapaaehtoisia suojelusopimuksia, mikäli metsänomistaja tätä haluaa. Vapaaehtoinen luontoarvojen tuottaminen siis toimii jo asiakaspidon välineenä, mutta ei välttämättä vielä asiakashankinnan välineenä. Tulevaisuudessa vapaaehtoiseen luontoarvojen tuottamiseen tähtäävät palvelut saattavat kuitenkin saada suuremman merkityksen myös asiakashankinnassa. Tällä tavoin voitaneen saada enemmän sopimusasiakkaita ja siten aktivoida myös puukauppaa. Luontoarvotarkastelut voisivat olla myös metsäsuunnittelussa asiakashankinnan ja -pidon väline.

Luontoarvojen tuottamisen instrumentit keskittyvät vielä vahvasti luontoarvojen ekologiseen näkökulmaan. Metsänomistaja ei kuitenkaan välttämättä ole kiinnostunut monimuotoisuudesta tai luontoarvoista ylätasoin käsitteenä. Toisaalta tietyn lajin havaitseminen tai jopa pelkkä tieto lajin esiintymisestä omassa metsässä saattaa herättää kiinnostuksen ko. lajin elinympäristön vaalimiseen. Konkreettinen, itse koettu metsäluonto on luontoarvojen vaalimisen päävaikutin. Metsänomistaja saattaa toisaalta haluta säilyttää tilansa vanhat metsät, koska ne palvelevat hänen virkistys-, maisema- ja tunnearvoihin liittyviä tavoitteitaan. Siten ylhäältä päin määritellyt ekologiset arvot eivät välttämättä ole toiminnan tasolla ristiriidassa metsänomistajan luontokä-

sitysten kanssa. Vapaaehtoisessa luontoarvojen tuottamisessa näkökulman muuttaminen metsänomistajakeskeiseksi voisi olla yksi varteenotettava kehittämismahdollisuus. Luontoarvojen tuottaminen koostuisi tällöin ”metsänomistajien projekteista”, jotka ainakin julkisesti rahoitettujen hankkeiden osalta palvelisivat myös yhteiskunnallisia tavoitteita. Konkreettinen keino lisätä metsänomistajan ”omistajuutta” luontoarvojen tuottamistoimia kohtaan olisi suojele- tai ympäristötukisopimuksen tai luonnonhoitohankkeen jatkopalvelu, jossa kohteen luontoarvojen kehittymistä seurattaisiin määrävällein.

Nykyiset monimuotoisuuden turvaamisessa käytössä olevat työkalut palvelevat lähinnä tiedonhallintaa. Vallitseva näkökulma tiedon käyttöön on pikemminkin yhteiskunnallinen ja organisaatorinen kuin metsänomistajalähtöisiä suunnittelupalveluita tukeva. Esimerkiksi suunnittelutyökalut luontoarvojen tuottamiseen kohdekohtaisesti (esim. Suihkonen ym. 2011) tai luontoarvojen tuottamisen liittämiseksi tilakohtaisiin metsäsuunnittelulaskelmiin (esim. Kurttila ym. 2008, Pykäläinen ja Kurttila 2009) eivät ole yleisessä käytössä. Laskennallisen päätöstuen tuotteistaminen käytännön suunnittelupalveluiksi on kaikkiaan vielä alkuvaiheessa ja vaatii tulevaisuudessa tiivistyvää yhteistoimintaa tutkimus-, kehitys- ja toteuttajaorganisaatioiden kesken. Hidasteena tässä tuotteistustyössä on markkinoiden pienuus, mistä johtuen kehittämissuunnitelmiin on vaikeaa saada esimerkiksi TEKES-rahoitusta ja yritykset eivät ole yksin valmiita ottamaan taloudellisia riskejä palvelujensa parantamiseksi. Saattaa olla, että pelkästään Suomen tarpeisiin ei laskennallisia työkaluja kyetä tuottamaan, vaan työkalujen kehittämisellä tulee olemaan kansainvälinen ulottuvuus.

Haastatteluissa nousi esiin metsä- ja ympäristöammattilaisten toive konkreettisesta neuvonnan apuvälineestä luontoarvojen suunnittelutilanteisiin. Toiveiden perusteella laadittu maastokortti koettiin tarpeelliseksi muistin tueksi. Muistin tukea tarvitaan, koska ammattilaisten tiedot ja taidot luontoarvojen tuottamisesta vaihtelevat suuresti, luontoarvojen ylläpitämisen ja lisäämisen vaihtoehdot koetaan sekaviksi ja vaihtoehtojen määrä runsaaksi. Luontoarvojen tuottaminen ja etenkin suojeleusasioiden esille tuominen voidaan kokea vaikeaksi, jolloin kortti luo helpon kanavan eri toimintavaihtoehtojen tasapuoliselle esittelylle. Suurin osa haastatelluista ei kuitenkaan ollut käyttänyt korttia varsinaisissa suunnittelutilanteissa, koska sopivia tilanteita ei ollut tullut vastaan. Luontoarvojen suunnittelutilanteiden vähäisyys kertoo edelleen puuntuotannollisesti suuntautuvasta metsien käytöstä, jossa luontoarvopalvelut eivät kulje luontevana osana mukana. Maastokortti osoittautui kuitenkin käytännön testauksen ja muiden kommenttien perusteella potentiaalisesti tarpeelliseksi, ja sen kehitetty sähköinen versio toimitettiin tutkimuksen viimeisenä vaiheena Metsäkeskuksen käyttöön. Tulevan käytön aktiivisuudesta ja käytön tavoista riippuu, pystyykö maastokortti monipuolistamaan luontoarvojen parantamisen palvelua ja vahvistaako se tavoitteiden tiedustelun ja palvelujen toteutuksen metsänomistajalähtöisyyttä.

4.3 Metsien luontoarvot osana globaalitaloutta

Luontoarvopalvelujen tulevaisuuskuva ovat vahvasti kytköksissä metsien muuhun käyttöön ja käytön intensiteettiin esimerkiksi metsä- ja energiateollisuuden tarpeisiin. Toisaalta yleisessä keskustelussa esiin nousseet biotalous ja vihreä talous -termit osaltaan kuvaavat haastatteluissakin esille nousutta kokonaisvaltaisempaa lähestymistapaa myös monimuotoisuuskysymyksiin. Poliittikkavetoisilla biotalouden ja vihreän talouden näkökulmilla ei yksin kyetä ohjaamaan metsien monimuotoisuuden suojelelun toimintaympäristöä, vaan kehitykseen vaikuttaa väistämättä yleinen yhteiskunnallinen kehitys. Taloudellinen kehitys lienee tärkein luontoarvopalveluihin vaikuttava

toimintaympäristötekijä. Alla tarkastellaan luontoarvopalvelujen tulevaisuuskuvia hitaan ja nopean talouskasvun tilanteissa.

Hidas tai taantuva globaali talouskasvu nopeuttaisi metsäteollisuuden kapasiteetin leikkauksia Suomessa, koska rakentaminen olisi vähäistä ja paperin kulutuksen väheneminen Euroopassa nopeutuisi. Mikäli hidas talouskasvu jää pidempiaikaiseksi ilmiöksi, voi yhteiskunnallinen maksuhalukkuus monimuotoisuuden suojelusta Suomessa pienentyä puun kysynnän laskun ja sitä kautta puuntuotannon ulkopuolelle jäävien alueiden määrän kasvaessa – suojelusta ei tarvitse maksaa metsänomistajille, kun metsät jäävät käytön ulkopuolelle ilmaiseksikin. Myöskään uusiutumattomien raaka-aineiden hinnat eivät hitaan tai taantuvan talouskasvun tilanteessa välttämättä nousisi kovin nopeasti, joten metsäenergian lisäämiseen liittyvien tavoitteiden saavuttaminen edellyttäisi metsäenergian lisätukia. Tällöin olisi vaarana, että monimuotoisuuden suojeluun ei riittäisi varoja. Kasvavan hakkuusäästön tilanteessa monimuotoisuuden suojelun mittava taloudellinen tuki olisi vaikeasti perusteltavissa.

Luontoarvoja kuitenkin turvataan ja tuotetaan tietoisesti myös hitaan talouskasvun vallitessa. Suunnittelupalvelut, joissa luontoarvot otetaan huomioon tai niitä parannetaan, voivat toimia asiakasrahoitteisina asiantuntijapalveluina tai ne voivat toimia asiakashoukuttelun ja -pidon välineenä. Liiketoiminnan näkökulmasta on tärkeää – ekologisista lähtökohdista johdettujen kriteerien lisäksi – ymmärtää, miten metsänomistajat ja kuluttajat ymmärtävät monimuotoisuuden suojelun, jotta siihen liittyville palveluille löytyisi maksuhalukkuutta.

Nopean talouskasvun tilanteessa puun kysynnän lisääntyminen loisi painetta myös monimuotoisten metsien hakkaamiseen. Myös öljyn hinnan on nopean talouskasvun tilanteessa ennakoitu nousevan metsäenergian hintaa nopeammin. Tällöin voisi syntyä tilanne, jossa yhtä aikaa ja voimakkaasti lisättäisiin rakentamista sekä metsäenergian käyttöä. Samalla tarve luontoarvojen tuottamisen rahalliseen tukeen olisi erittäin perusteltu metsien intensiivisen käytön takia. Toisaalta luontoarvojen tuottamisen ja hiilikaupan välinen suhde voisi kehittyä toisiaan tukevaan suuntaan. Hiilikaupan merkitys korostuu nopeasti kasvavan talouden oloissa ja se voi ulottua myös yksityismetsätalouteen. Myös metsänomistajarahoitteisilla luontoarvopalveluilla saattaisi olla paremmat markkinat kuin hitaan talouskasvun tilanteessa. Kolmannen sektorin rooli voi olla molemmissa tilanteissa kasvava, mutta suhteellinen merkitys luontoarvojen tuottamisessa saattaisi olla merkittävämpi hitaan kuin nopean talouskasvun vallitessa.

Vallitseva keskustelu luontoarvojen turvaamisesta sisältää ajatuksen siitä, että puuntuotanto on lähtökohtaisesti metsien ensisijainen käyttömuoto ja luontoarvot turvataan suojelemalla metsää. Toimintakulttuurin ja viestinnän kehittämisen näkökulmasta metsien jakaminen talousmetsiin ja suojelumetsiin vie kuitenkin osaltaan pohjaa metsän aidolta päällekkäiskäytöltä ja sellaisten – erimittakaavoilta löydettävissä olevien – ratkaisujen etsimiseltä, joissa käyttömuodot aidosti tukevat toisiaan. Tulevaisuudessa ainespuun tuotannon ja luontoarvojen välillä ei enää välttämättä ole polarisoitunutta asetelmaa, vaan nämä kaksi ovat vain kaksi metsien käyttömuotoa muiden käyttömuotojen joukossa. Tällöin tiukasti suojeltujen alueiden (pysyvät suojelualueet) ulkopuolisissa ympäristötuki- ja luonnonhoitoalueissa kyse ei ole suojelumetsästä vaan pikemminkin monikäyttömetsästä. Ehkä METSON tyypiset ohjelmat pitäisikin vielä nykyistä vahvemmin nähdä metsien monikäyttöohjelmina. Tällä saattaisi olla myönteisiä vaikutuksia mm. ekologisten tavoitteiden saavuttamiseen, metsäkeskustelun moniarvoistumiseen ja metsäalan kehittymiseen yhteiskunnan mukana.

Lähteet

- Biotalousstrategian valmistelu alkaa – luonnonvaroista kestävää liiketoimintaa. 2012. [Verkkodokumentti]. Työ- ja elinkeinoministeriön tiedote 4.10.2012. Saatavissa: https://www.tem.fi/?89508_m=108088&s=2468. [Viitattu 11.12.2012].
- von Boehm, A. 2008. Vihreän metsäsuunnitelman kysyntä yksityismetsänomistajakunnassa. [Verkkojulkaisu]. Helsingin yliopisto, metsäekologian laitos. Metsänhoitotieteen pro gradu -tutkielma. 89 s. Saatavissa: http://www.wwf.fi/www/uploads/pdf/vihrean_metsasuunnitelman_kysynta_progradu.pdf. [Viitattu 11.12.2012].
- Bunch, M.J. 2003. Soft Systems Methodology and the Ecosystem Approach: A System Study of the Cooum River and Environs in Chennai, India. *Environmental Management* 31 (2), 182–197.
- Checkland, P. 2000. Soft systems methodology: a thirty year retrospective. *Systems Research and Behavioral Science* 17: 11–58.
- Checkland, P. & Poulter, J. 2010. Soft Systems Methodology. [Verkkojulkaisu]. Julkaisussa: Reynolds, M. & Holwell, S. (toim.) *Systems Approaches to Managing Change: A Practical Guide*, London: Springer London. Saatavissa: http://dx.doi.org/10.1007/978-1-84882-809-4_5. [Viitattu 21.11.2012].
- Churchman C.W. 1967. “Wicked problems”. *Management Science* 14, 141–142.
- Donner-Amnell, J., Pykäläinen, J., Tuuva-Hongisto, S. & Miina, S. 2011. Maailman kehitys ja sen vaikutukset metsäalaan. Julkaisussa: Donner-Amnell, J., Miina, S., Pykäläinen, J. & Tuuva-Hongisto, S. (toim.) *Maailma haastaa – metsä tulevaisuuden ratkaisuihin*. Itä-Suomen yliopisto, Metsätieteiden osasto. *Silva Carelica* 56, s. 206–251.
- Doremus, H. 2003. A policy portfolio approach to biodiversity protection on private lands. *Environmental Science & Policy* 6: 217–232.
- Engeström, Y. 1987. Learning by expanding: An activity-theoretical approach to developmental research. *Oriente-Konsultit*. Helsinki. 269 s.
- Hetemäki, L., Niinistö, S., Seppälä, R. & Uusivuori, J. 2011. Murroksen jälkeen – Metsien käytön tulevaisuus Suomessa. *Metsäkustannus Oy*. 140 s.
- Heyrani, A., Maleki, M., Marnani, A.B., Ravaghi, H., Sedaghat, M., Jabbari, M., Farsi, D., Khajavi, A. & Abdi, Z. 2012. Clinical governance implementation in a selected teaching emergency department: a systems approach. [Verkkojulkaisu]. *Implementation Science* 7: 84. Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.1186/1748-5908-7-84>. [Viitattu 11.12.2012].
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. *Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino. 213 s.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. *Tutki ja kirjoita*. Tummavuoren kirjapaino Oy, Vantaa. 429 s.
- Hokajärvi, R., Hujala, T., Leskinen, L.A. & Tikkanen, J. 2009. Effectiveness of sermon policy instruments: forest management planning practices applying the activity theory approach. *Silva Fennica* 43(5): 889–906.
- Hokajärvi, R. 2012. Metsäsuunnitteluprosessin kehittäminen – yksityismetsien suunnittelutoiminta ja sen historiallinen kehitys muutoksen suuntaajana. [Verkkojulkaisu]. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Metsätieteiden laitos. *Dissertationes Forestales* 145, 50 s. Saatavissa: <http://www.metla.fi/dissertationes/df145.htm>. [Viitattu 21.11.2012].
- Hujala, T. & Tikkanen, J. 2008. Boosters of and barriers to smooth communication in family forest owners’ decision making. *Scandinavian Journal of Forest Research* 23(5): 466–477.
- Hujala, T., Kurttila, M., Korhonen, K., Hänninen, H. & Pykäläinen, J. 2010. Metsänomistajien päätöksentekotilanteet: kohti uudistuvia metsäsuunnittelupalveluja ja suojelupäätösten tukea. [Verkkojulkaisu]. *Metlan työraportteja* 177. 40 s. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2010/mwp177.htm>. [Viitattu 11.12.2012].
- Hänninen, H., Karppinen, H. & Leppänen, J. 2011. *Suomalainen metsänomistaja 2010*. [Verkkojulkaisu]. *Metlan työraportteja* 208. 94 s. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp208.htm>. [Viitattu 11.12.2012].

- Hänninen, H. & Kurttila, M. 2007. Metsäluonnon monimuotoisuusneuvonnan vaikuttavuus ja kehittämistarpeet. Metsäntutkimuslaitoksen työraportteja 57, s. 72.
Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp057.htm>.
- Hänninen, R. & Sevola, Y. (toim.) 2012. Metsäsektorin suhdannekatsaus 2012–2013. Metsäntutkimuslaitos, Vantaa. 62 s.
- Isokääntä, T. & Tikkanen, J. 2003. Metsänomistajan ja metsäsuunnittelijan välinen vuorovaikutus yksityismetsien suunnittelussa. Metsätieteen aikakauskirja 4/2003: 495–505.
- Kangas, J. 2001. Metsäsuunnittelu käyttömuotojen yhteensovittamisessa. Julkaisussa: Kangas, J. & Kokko, A. (toim.). 2001. Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800, s. 366.
- Karppinen, H. & Tiainen, L. 2010. “Semmonen niinkun metsäkansa” – suurten ikäluokkien perijät tulevaisuuden metsänomistajina. Metsätieteen aikakauskirja 1/2010: 19–38.
- Kasanen, M. 2011. Yksityismetsänomistajien valinnat metsänhoidossa 2000-luvun Suomessa. [Verkkojulkaisu]. Väitöskirja, Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis. Humaniora 101. Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/Record/isbn978-951-42-9679-6>. [Viitattu 11.12.2012].
- Kasanen, M. & Heikkinen, H.I. 2012. Kolme näkökulmaa pohjoispohjanmaalaisten metsänomistajien valintoihin. Metsätieteen aikakauskirja 1/2012: 5–22.
- Korhonen, K., Hujala, T. & Kurttila, M. 2013. Diffusion of voluntary protection among family forest owners: Decision process and success factors. Forest Policy and Economics 26: 82–90.
- Koskela, T. 2011. Vapaaehtoinen metsäluonnon monimuotoisuuden turvaaminen – metsänomistajien näkemyksiä METSO-ohjelmasta. [Verkkojulkaisu]. Metlan työraportteja 216. 27 s. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp216.htm>. [Viitattu 11.12.2012].
- Kumela, H. & Hänninen, H. 2011. Metsänomistajien näkemykset metsänkäsittelymenetelmien monipuolistamisesta. [Verkkojulkaisu]. Metlan työraportteja 203. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp203.htm>. [Viitattu 11.12.2012].
- Kurttila, M., Leskinen, P., Pykäläinen, J. & Ruuskanen, T. 2008. Forest owners decision support in voluntary biodiversity-protection projects. Silva Fennica 42(4): 643–658.
- Lachapelle, P.R., S.F. McCool, & M.E. Patterson. 2003. Barriers to effective natural resource planning in a ‘messy’ world. Society and Natural Resources 16: 473–490.
- Laita, A., Horne, P., Kniivilä, M., Komonen, A., Kotiaho, J., Lahtinen, M., Mönkkönen, M. & Rämö, A.-K. 2012. METSO-ohjelman väliarvio 2012. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008-2016. [Verkkojulkaisu]. Saatavissa: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=422747&lan=fi>. [Viitattu 21.11.2012].
- Laitila, T., Hujala, T., Tikkanen, J. & Kurttila, M. 2009. Yksityismetsien monikäyttöön ja monimuotoisuuteen liittyvät arvot ja asenteet: analyysi metsänomistajien haastatteluista. Metsätieteen aikakauskirja 2/2009: 113–125.
- Lehane, B. & Paul, R.J. 1996. The Use of Soft Systems Methodology in the Development of a Simulation of Out-patient Services at Watford General Hospital. Journal of the Operational Research Society 47: 864–870.
- Lehtonen, H., Björkvist, N., Kaukonen, M., Kuokkanen, P. Luhta, P.L., Maukonen, A. & Päivinen, J. 2011. Metsien monimuotoisuuden turvaaminen. Julkaisussa: Päivinen, J. ym. (toim.) Metsähallituksen metsätalouden ympäristöopas. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 67, s. 38–81.
- Mannermaa, M. 2003. Pehmeä systeemimetodologia evolutionaarisessa tulevaisuudentutkimuksessa. Julkaisussa: Vapaavuori, M. & von Bruun, S. (toim.) Miten tutkimme tulevaisuutta? Tampere, Tammer-Paino Oy, s. 79–85.
- Metsänhoitoyhdistyslaki remonttiin. 2012. [Verkkodokumentti]. Maa- ja metsätalousministeriön tiedote 24.5.2012. Saatavissa: http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/tiedotteet/120524_mhy.html. [Viitattu 21.11.2012].
- Metsänkäsittelymenetelmien monipuolistaminen -jatkotyöryhmän muistio. [Verkkojulkaisu]. MMM:n julkaisuja 7/2012. 22 s. Saatavissa: http://www.mmm.fi/attachments/mmm/julkaisut/tyoryhmuistiot/2012/69ykIGifb/Lopullinen_MEMO-jatkotyoryhma_muistio_16082012.pdf. [Viitattu 17.8.2012].

- Moilanen, A., Meller, L., Leppänen, J., Montesino Pouzols, F., Kujala, H. & Arponen, A. 2012. Zonation spatial conservation planning framework and software V3.1, User manual. [Verkkojulkaisu]. 288 p. Saatavissa: <http://www.helsinki.fi/bioscience/consplan/software/Zonation/downloads.html> [Viitattu 17.12.2012].
- Pahl-Wostl, C. 2007. The implications of complexity for integrated resources management. *Environmental Modelling & Software* 22 (5): 561–569.
- Petkov, D., Petkova, O., Andrew, T. & Nepal, T. 2007. Mixing Multiple Criteria Decision Making with soft systems thinking techniques for decision support in complex situations. *Decision Support Systems* 43(4): 1615–1629.
- Pitkänen, S., Miina, S. & Pykäläinen, J. 2011. Metsäalan ennakkoinnin vahvistaminen. Tulevaisuusprosessin loppuraportti. [Verkkojulkaisu]. Metsäalan ennakkointiyksikkö. Itä-Suomen yliopisto. 31 s. Saatavissa: <http://www.metsaennakointi.fi>. [Viitattu 11.12.2012].
- Presley, A., Sarkis, J. & Lies, D.H. 2000. A soft-systems methodology approach for product and process innovation. *IEEE Transactions on Engineering Management* 47(3): 379–392.
- Purnomo, H., Yasmi, Y., Prabhu, R., Hakim, S., Jafar, A. & Suprihatin. 2003. Collaborative modelling to support forest management: qualitative systems analysis at Lumut Mountain, Indonesia. *Small-scale Forest Economics, Management and Policy* 2(2): 259–275.
- Pykäläinen, J. & Kurttila, M. 2009. Interactive method for supporting forest owners in biodiversity protection decisions. *Small Scale Forestry* 8(3): 337–348.
- Rantala, J. 2008. Tilaaja–tuottaja-malli ja metsätalouden julkisrahoitteinen palvelutuotanto. *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2008: 97–115.
- Rickenbach, M.G., Guries, R.P. & Schmoltdt, D.L. 2006. Membership matters: comparing members and non-members of NIPF owner organizations in southwest Wisconsin, USA. *Forest Policy and Economics* 8(1): 93–103.
- Rubin, A. 2003. Pehmeä systeemimetodologia tulevaisuuden tutkimuksessa. Julkaisussa: Kamppinen, M. Kuusi, O. & Söderlund, S. (toim.) *Tulevaisuuden tutkimus – menetelmät ja sovellukset*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, s. 171–203.
- Saarinen, V.-M. & Rantala, J. 2010. Metsäpalveluyritysten kasvulle on kysyntää. TTS tutkimuksen tiedote, Luonnonvara-ala: metsä 7/2010 (743), 3 s.
- Suihkonen, L., Ahtikoski, A., Hänninen, R., Hynynen, J. & Loiskekoski, M. 2011. Määräaikaiset suojelekorvaukset ja laskennalliset tulonmenetykset vapaaehtoisessa metsien monimuotoisuuden turvaamisessa. [Verkkojulkaisu]. Metlan työraportteja 207. 39 s. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp207.htm>. [Viitattu 11.12.2012].
- Suomen kansallinen toimintasuunnitelma uusiutuviin lähteistä peräisin olevan energian edistämisestä direktiivin 2009/28/EY mukaisesti. 2010. [Verkkojulkaisu]. Työ- ja elinkeinoministeriö, Energiaosasto. Saatavissa: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=3988>. [Viitattu 2.10.2012].
- Syrjänen, K., Horne, P., Koskela, T. & Kumela, H. (toim.) 2006. METSON seuranta ja arviointi. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman seurannan ja arvioinnin loppuraportti. Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Metsätutkimuslaitos ja Suomen ympäristökeskus. 348 s. + liitteet.
- Valtioneuvoston periaatepäätös Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmasta 2008–2016. [Verkkodokumentti]. 13 s. Saatavilla: <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=82673&lan=fi>. [Viitattu 21.11.2012].
- Vidgen, R., Wood-Harper, T. & Wood, R. 1993. A Soft Systems Approach to Information Systems Quality. *Scandinavian Journal of Information Systems* 5: 97–112.
- Watkin, L.J., Kemp, P.S., Williams, I.D. & Harwood I.A. 2012. Managing Sustainable Development Conflicts: The Impact of Stakeholders in Small-Scale Hydropower Schemes. *Environmental Management* 49: 1208–1223.
- Wolf, S.A. & Hufnagl-Eichinger, S. 2007. External Resources and Development of Forest Landowner Collaboratives. *Society & Natural Resources* 20(8): 675–688.
- Åhlberg, M. 2007. Käsittekartat tutkimusmenetelmänä. Julkaisussa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Uudistettu painos*. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 60–70.

Metsien monimuotoisuutta edistävä päätöstuki

26.10.2011

Haastattelurunko: nykytila

Nykykäytäntö: Palvelujen kuvaus ja toteutustapa

- Mitä mainituista palveluista metsänomistajat teiltä kysyvät?
- Luontoarvoihin välillisesti liittyvät erityistoiveet?
- Toiveisiin vastaaminen, haastavat ja mahdottomat pyynnöt?
- Kohdistuvatko asiakkaiden toiveet yleensä koko tilaan vai tiettyyn/ihin metsikköön/köihin?
- Puuntuotannon ja luontoarvojen yhteensovittamisen toteutustoiveet?
- Jos ei ole varsinaisia palveluja, miten metsien luontoarvojen turvaaminen toteutetaan metsäpalvelutoiminnassa?
- Metsien luontoarvojen turvaamisen suunnittelun toteuttajat?
- Toteuttajien ohjeistus?
- Työkalut? Onko olemassa jotain räätälöityjä toimintatapoja mitä käytätte?
- Oletteko huomannut ongelmia jossain toteutuksen vaiheessa?
- Kerätäänkö toiminnasta palautetta? Hyödynnetäänkö palautetta, jos niin miten?
- Palvelun lopputulema: millaisen tuotoksen asiakas saa palvelusta?

Tietovarannot

- Mitä tietovarantoja teillä on käytössä?
- Miten tiedot on saatavissa? Mahdolliset ongelmat?
- Käytetäänkö tietoja luontoarvojen selvittämiseen asiakkaan tilalta?
- Kerätäänkö organisaatiossanne jotain luontoarvoihin liittyvää tietoa?
- Olisitteko valmis jakamaan keräämääne tietoa muille organisaatioille?
- Mitä ja millaisia tietovarantoja tarvitsisitte lisää?

Metsänomistajan tavoittaminen, tavoitteet ja tarpeet

- Mistä aloite tulee?
- Myyntiargumentit?
- Mahdollisten markkinointikohteiden valinta?
- Metsänomistajien osallistaminen/osallistuminen?
- Kartoitetaanko metsänomistajan tarpeita ja tavoitteita ennen toiminnan aloittamista?

Yhteiskunnan ohjaus

- Mikä merkitys lailla (mm. metsälaki), asetuksilla (metsäasetus), eri ohjelmilla (KMO, AMO) on toiminnan ohjaajina?
- Miten luontoarvoihin liittyvät suunnittelupalvelut teillä rahoitetaan?

Organisatoriset tarpeet ja organisaation prosessit

- Miksi tarjoatte luontoarvojen turvaamiseen liittyviä palveluja?
- Saneleeko rahoitus toimintaa?
- Huomataanko luontoarvoihin liittyvän palvelun tarve muiden esim. puukauppaan liittyvän palvelun yhteydessä? Miten tässä tilanteessa toimitaan?
- Tehdäänkö yhteistyötä muiden organisaatioiden ja/tai viranomaisten kanssa?
- Miten organisaatiossa suhtaudutaan luontoarvojen suunnittelupalveluihin?

Metsänomistajien verkostot

- Tuleeko koskaan yhteydenottoja sen perusteella, että metsänomistaja on kuullut toiminnasta/palvelusta toiselta metsänomistajalta?
- Miten hyvin metsänomistajien väliset verkostot mielestänne toimivat?
- Tuleeko metsänomistajilta toiveita yhteistyöstä naapurimetsänomistajien kanssa?
- Kannustetaanko metsänomistajia yhteistyöhön?

Toiveidentynnyri

- Mikä on teidän visionne aidosti monimuotoisuutta edistävästä suunnittelupalvelusta?

Metsien monimuotoisuutta edistävä päätöstuki

5.10.2011

Havainnointi: nykytila

Suunnittelijan ennakkohaastattelu:

- Suunnittelutilanne?
- Suunnittelijan kokemus aiemmista tapauksista?
- Mistä aloite lähti?
- Onko ollut yhteydessä metsänomistajaan? Metsänomistajan toiveiden ja tarpeiden kartoitus?
- Tila ja kohdetietojen selvitty ennakolta?
- Mitä asioita otetaan suunnittelualueelta huomioon?
- Rajaus: millä tavalla alueen rajaus tehdään?
- Onko tehnyt yhteistyötä muiden tahojen kanssa asian tiimoilta?
- Onko huomannut ongelmia?
- Mitä kohteella käytännössä tullaan tekemään?

Suunnittelutilanteen havainnointi:

Suunnittelijan havainnointi:

- Sukupuoli, ikä?
- Käyttääkö suunnittelija jotain työkaluja/välineitä? Mitä?
- Keskusteleeko asiasta metsänomistajan kanssa?
- Kyseleekö metsänomistajan toiveita?
- Kyseleekö taustatietoja?
- Tuoko esiin vaihtoehtoja? Miten? Entä eri vaihtoehtojen vaikutuksia verrattuna toisiinsa?
- Keskustellaanko rajaamisesta tai tilan alueet ylittävistä vaikutuksista ja tekijöistä?
- Miten perustelee ratkaisuja metsänomistajalle? (Lait, ekologia, teknologia, omistajan hyötyminen taloudellisesti ja/tai muuten, jokin muu perustelu)
- Tuoko esiin asiantuntemustaan ja/tai aiempia kokemuksiaan? Miten?
- Miten suhtautuu metsänomistajaan ja hänen ehdotuksiin/kysymyksiin/toiveisiin?
- Mahdolliset ongelmatilanteet?
- Erityiset huomiot?

Metsänomistajan havainnointi:

- Sukupuoli, ikä?
- Metsänomistajan suhtautuminen suunnittelutilanteeseen?
- Metsänomistajan suhtautuminen suunnittelijaan?
- Onko metsänomistajalla jo näkemys siitä, mitä ja miten tehdään?
- Onko metsänomistaja kokenut ja asiaa tunteva, ns. tasaveroinen keskustelukumppani vai onko asiantuntija-maallikko -tilanne → miten erot tässä vaikuttavat suunnittelutilanteen kulkuun?

- Kertooko metsänomistaja toiveistaan/tavoitteistaan?
- Vaikuttaako metsänomistaja tehtävään päätökseen? Mihin osiin tehtävää päätöstä metsänomistaja vaikuttaa?
- Kyseleekö perusteluja suunnittelijan ehdotuksille?
- Mahdolliset ongelmatilanteet?
- Erityiset huomiot?

Suunnittelijan jälkihaastattelu:

- Miten prosessi suunnittelijan mielestä eteni?
- Mitä seuraavaksi tehdään?
- Yhteydenpito metsänomistajaan?
- Kokiko jonkin asian ongelmalliseksi?
- Onko kehittämisehdotuksia?

Metsänomistajan jälkihaastattelu:

- Millainen tuntuma suunnittelutilanteesta jäi?
- Vastasiko prosessi metsänomistajan odotuksia?
- Oliko metsänomistajalle selvää jo etukäteen, miten haluatte suunnittelun toimenpiteen toteuttaa?
- Antoiko suunnittelija eri vaihtoehtoja toimenpiteen toteuttamiselle?
- Perusteliko suunnittelija miksi jokin asia tehdään?
- Saitteko riittävästi tietoa toimenpiteen kustannuksista ja vaikutuksista, ja jos vaihtoehtoja oli useampia, eri vaihtoehtojen vaikutuksista?
- Kartoitettiinko teidän toiveita ennen suunnittelutilannetta? Millä tavalla?
- Koitteko, että teidän tavoitteenne ja toiveenne otettiin huomioon?
- Koitteko, että teillä oli mahdollisuus vaikuttaa toteutukseen?
- Jäikö jokin asia vaivaamaan?
- Olisiko jokin asia pitänyt tehdä toisin?
- Oletteko tyytyväinen lopputulokseen?
- Miksi valitsitte juuri ko. organisaation?

Luontoarvojen turvaamisen toimintamalli yksityismetsissä

18.1.2012

Haastattelurunko

Luontoarvojen turvaamisen toimintamallin **visio eli tavoitetilä** vuoteen 2025 mennessä.

- Mikä on eri tahojen rooli luontoarvojen turvaamisen toimintamallissa?
 - elinkeinotoiminta (yritykset, liiketoiminta)
 - julkinen sektori (politiikan ohjauskeinot)
 - kolmas sektori (järjestökenttä)
 - metsänomistajat
- Millaisena näette oman järjestönne roolin?
- Mitä toimintoja tavoiteltu luontoarvojen turvaamisen toimintamalli sisältää?
 - nykyiset toiminnot (perinteiset suojeleohjelmat, vapaaehtoiset määräaikaiset ja pysyvät suojeleusopimukset, luonnonhoitohankkeet, luonnonläheinen metsänhoito, yhteistoimintaverkostot, harrastus ja virkistystoiminta)
 - kokonaan uudet tai uudistetut toiminnot
 - toimintamallista pois jäävät toiminnot
- Keitä ovat...
 - käytännön toteuttajat
 - suunnittelijat
 - neuvonantajat?
- Mikä asia on tavoitetilassa olennaisesti toisin kuin nyt?
- Mitkä ovat toimintamallin kriittisiä kohtia, jotka voivat nousta kehityksen esteiksi?
- Kuva: Miten salamoilla kuvattuja eri piirteiden välisiä jännitteitä tulisi muuttaa tai kehittää?

Luontoarvojen turvaamisen vaihtoehdot

Metsänomistajan tavoitteet

- Metsään liittyviä tavoitteista kannattaa keskustella toisaalta yleisesti koko tilaa koskien ja toisaalta kullakin erityiskohteella erikseen
- Luontoarvojen vaalimisen kannalta kiinnostavan kohteen löydyttyä on hyvä keskustella vaihtoehtoisista toimintamalleista ottaen huomioon metsänomistajan metsänkäytön tavoitteet

Kysymyksiä metsänomistajan tavoitteista käytävään keskusteluun

- Piöttekö luontoarvojen turvaamista tilallanne tärkeänä?
- Oletteko kiinnostunut luonnonhoidosta ja siitä saatavasta korvauksesta?
- Onko tilallanne joku erityinen kohde, jonka haluaisitte säilyttää?
- Onko tämä kohde tärkeä marjastuksen, senestyksen ja muun virkistyskäytön kannalta?
- Onko tällä kohteella tunne- tai muita erityisarvoja?
- Oletteko kiinnostunut vapaaehtoisesta suojelusopimuksesta?
- Kuinka tärkeä suojelusta saatava rahallinen korvaus on?
- Onko hakkuu käytä vaihtoehto tällä erityiskohteella?
- Aiotteko mahdollisesti säästää kohteen ilman suojelusopimustakin?

Luonnonhoitohankkeet

- Luonnonhoitohankkeiden avulla voidaan vahvistaa elinympäristöjen ominaisia rakennepiirteitä
- Hanketyypit: monimuotoisuuden kannalta tärkeiden elinympäristöjen hoito- ja kunnostustyö, maisemanhoito, metsätöjäsenten vesistöhoitajien esiintäminen ja korjaaminen sekä ennallistaminen, muut metsäluonnon hoitoa sekä metsien monikäyttöä, maisema-, kulttuuri- ja virkistysarvoja korostavat alueellisesti merkittävät hankkeet
- Luonnonhoitohankkeiden tuki on veronalaista tuloa
- Hankkeen suunnittelukustannus ja muut hankkeeseen liittyvät kulut ovat vähennykselpoisia metsäverotuksessa
- Kustannustehokas tapa on toteuttaa luonnonhoitohanke usean lähekkäin sijaitsevan metsätilan yhteishankkeena

Yleisimpiä luonnonhoitotöitä

- Paahteympäristöjen hoito puustoa (ja hakkuulähteet) poistamalla
- Pienvesielinympäristöjen hoito lähteitä ja puroja kunnostamalla
- Suoelinympäristöjen palauttaminen luonnontilaan tukkimalla ja patoamalla oja
- Puustoisten perinneympäristöjen hoito laidunmuksella ja niittämällä
- Monimuotoisuutta edistävää kuluotus hakkuun jälkeen

Vapaaehtoisen suojelun vaihtoehtoja

- Luonnonsojeluun perustuvat METSO-sopimukset, solmittaan ELY-keskuksen kanssa } mahdollista saada taloudellista korvausta
- Ympäristötutkimukset, solmittaan metsäkeskuksen kanssa
- WWF:n perintömettä, omaehtoinen rauhoitus, ilman korvausta
- Luonnonperintösäätiö, metsän lahjoittaminen luonnonsojeluun

Taloudellisten vaikutusten arviointi – SuojeluMOTTI

- Motti-metsikkösimulaattoriin perustuva laskentaohjelmisto
- Käytetään apuvälineenä suojelupäätöstä harkittaessa
- Voidaan laskea, paljonko metsän määraikaisesta suojelusta (hakkuun viivästyttäminen) koltuu nettotulojen menetyksiä maanomistajalle verrattuna tilanteeseen, jossa metsää olisi käsitelty metsänhoitosuosituksen mukaisesti

Talousmetsien luonnonhoito

- Luontoarvojen lisääminen talousmetsissä lakien (Metsäl., L.SL) ja sertifiointin edellytysten sekä metsänhoitosuosituksen mukaisesti
- Metsänhoitosuositukset antavat yleensä minimittason esimerkiksi säästöpuille – enemmänkin voi säästää

Yleisimmät talousmetsien luonnonhoidon toimenpiteet

- Lahopuiden, kuten yksittäisten tuulenkaatojen, ja kolopuiden säästäminen ja kiertäminen hakkuissa ja maanmuokkauksessa
- Säästöpuuryhmien jättäminen hakkuiden, raivausten ja maanmuokkauksen ulkopuolelle
- Anokkaiden elinympäristöjen rajaaminen hakkuiden ulkopuolelle tai käsittely kohteen ominaispiirteet säilyttäen
- Eri puulajien kasvattaminen samassa metsikössä
- Lehtipuusekoituksen (erityisesti haapa ja jaloit lehtipuut) suosiminen kaikissa toimenpiteissä
- Aikasvoksen palkittainen säilyttäminen leimikon ennakkoraiivauksessa
- Puuntuotannollisesti vähämerkityksellisten ja haastavien kohtien rajaaminen toimenpiteiden ulkopuolelle
- Eläinten, erityisesti riistan, elinolojen parantaminen säilyttämällä metsä peitteisenä ja suostamalla erilaisia elinympäristöjä ja niiden monipuolisuutta

Yleisimmät eläinten elinoloja parantavat toimenpiteet

- Maanmuokkauksessa ja kannonnostossa erityiskohteet rajataan toimenpiteiden ulkopuolelle
- Taimikonhoidossa suositetaan lehtipuita, erityisesti leppäryhmiä
- Enshavennuksessa jätetään pienialaisia tiheiköitä
- Kasvatshakkuissa suositetaan metsäneurtojen lehtipuustoa
- Ennakkoraiivauksessa jätetään aikasvos raivaamatta säästöpuuryhmiä ja paikoista joissa se ei häiritse puunkorjuuta
- Uudistushakkuissa valitaan säästöpuiksi koivuja ja haappoja
- Säästetään metsän hakomispuut
- Metsän soimialueilla pyritään säilyttämään soidinkeskuksia riittävän peitteisenä; pätehtäkuuvalheen metsässä tunnettu soidinkeskuks jätetään hakkaamatta; suurella, yli 10 kukan soimella voidaan tehdä varovaisia pienaukko-, väljennys- tai erikenteistävää hakkuuta

Lisätietoja

- METSOpollisuus-avustus: <http://www.metsopollisuus.fi>, Tietoa METSO-ohjelmasta, METSÖN tarjoamista vaihtoehtoisista, arvokkaita elinympäristöistä
- Ympäristötutkimus: <http://www.metsakeskus.fi/ymparisto/>
- SuojeluMOTTI-ohjelmisto: <http://www.metla.fi/mediatoimisto/suojelu>
- Perintömettä: <http://www.fi/maapalanne/metsar/soomen-perintömetta-ohjelma> Tietoa perintömetän perustamisesta, linkki perustamishotukseen
- Ikimetsänsäilytys: http://www.klimatystyryta.fi/dominant/tykalipakki/oma_metsa
- Luonnonperin össätiö: <http://www.luonnonperintosaatio.fi>

Mikäli luontoarvojen vaalimiseen liittyviä tavoitteita tulee esille tavoitekeskusteluissa, voidaan keskustelua jatkaa kohteesta ja kiinnostuksesta riippuen seuraavasti

METSO-elinympäristö

- lehdöt
- runsaslahpuustoiset kangasmetsät
- pienvesien lähimetsät
- puustoiset suot
- metsäluhdat ja tulvametsät
- harjujen peahdeympäristöt
- maankohoamisrannikon metsät
- puustoiset perinneympäristöt
- kalkkikallion metsät
- metsäiset kalliot, jyrkänteet ja louhikot

Pysyvä suojelu

- **Yksityinen suojelualue (YSA):** Alueesta tehdään rauhoitusmääräys. Omistaja säilyttää omistusoikeutensa alueeseen. Verovapaa korvaus ja ehdot sovitaan viranomaisen kanssa, lähtökohtana puuston arvo
- **Alueen myyminen valtiolle:** Omistaja luopuu alueesta kokonaan. Korvauksena tila-arvoon perustuva käypä hinta, joka on verovapaa
- **Alueen vaihto valtion maahan:** Suojeltava alue vaihdetaan toisaalla olevaan valtioon alueeseen, jossa omistaja voi jatkaa metsätalouden harjoittamista

Määräaikainen suojelu

- **Luonnonsuojelulaki:** Määräaikaisen luonnonsuojelualueen perustaminen soveltuu kohteille, joiden luonnonarvot muuttuvat verrattain nopeasti. Verovapaa korvauksen perusteena tapauskohtaisesti arvioitava taloudellinen menetys suojelujalla

Taloudellisten vaikutusten arviointi – suojelumuotti

YHTEYS ELY-KESKUKSEEN

Metsälain erityisen tärkeät elinympäristöt ja niiden samantyyppiset tai muutoin monimuotoiset lähinympäristöt

- lähteiden, purojen ja pysyvän vedenjuoksu-uoman muodostavien norojen ja pienten lampien välittömät lähinympäristöt
- ruoho- ja heinäkorvet, saniais- ja lehtokorvet ja Lapin läänin eteläpuolella sijaitsevat leiot
- rehevät lehtoläiköt
- kangasmetsäsaarekkeet ojitamattomilla soilla
- rotkot ja kurut
- jyrkänteet ja niiden välittömät alusmetsät
- karukkokankaat, vähäpuustoiset hietikat, kalliot, kivikot, louhikot, vähäpuustoiset suot, rantaluhdat

Määräaikainen suojelu

- **Ympäristötukisopimus:** Määräaikainen suojelu voidaan toteuttaa Kemeran ympäristötukisopimuksella. Sopimus solmitaan kymmeneksi vuodeksi kerrallaan ja sen ydin on usein metsälain suojaama arvokas elinympäristö. Kohde jää aina metsänomistajan omistukseen. Ympäristötukikohteet jäävät normaalin talousmetsien käsiteltyyn ulkopuolelle, mutta niissä voidaan tehdä luonnontaloutta. Veronalainen korvaus lasketaan kohteen puustoon ja keskitantoihin pohjautuen, kulut voi vähentää metsäverotuksessa

Taloudellisten vaikutusten arviointi – suojelumuotti

YHTEYS METSÄKESKUKSEEN

Maisema, kulttuuri- tai perinnearvoiltaan rikas tai tunnearvoiltaan erityinen kohde

Omaehtoinen rauhoitus

- Metsänomistaja jättää alueen tietoisesti käsittelemättä omasta halustaan. Päätös ei sido metsänomistajaa. Tieto rauhoituksesta ei kirjaudu suojelutietoihin
- Metsänomistaja soimii halutessaan virallisen määrälläisen tai pysyvän suojelusopimuksen luonnonsuojelulain nojalla Ely-keskuksen kanssa ilman korvausta

WWF:n perintömetsä

- Metsänomistaja voi omaehtoisesti säilyttää arvokkaan kohteen ja solmia siitä perintömetsäsovimuksen. Suojelusta ei makseta korvausta ja metsänomistaja voi halutessaan purkaa sopimuksen. Perintömetsän perustaminen ei esitä myöhemmin hakemasta arvokkaalle luonnikohteelle virallispmpaa korvaukseen oikeuttavaa suojelua

JOS OMISTAJA HALUAA, HÄNEN TILAA-MAANSA METSÄSUUNNITELMAAN KIRJATAAN KOHTEEN OMAEHTOINEN RAUHOITAMINEN

- YHTEYS ELY-KESKUKSEEN
- YHTEYS WWF:ään
- YHTEYS LUONNONPERINTÖSÄÄTIÖN
- YHTEYS IKIMETSÄNYSTÄVÄT RY:hyn

Maastokortin puhelinhaastattelu

Yleisvaikutelma ja kortin käyttö?

Metsänomistajien tavoitteiden kartoitus?

- käyttö
- toimivuus
- tarpeellisuus
- metsänomistajan suhtautuminen kysymyksiin

Luonnonhoitohankkeet osio tarpeellisuus ja toimivuus?

Eri suojeluvaihtoehtojen (METSÖ-kohteet, mete-kohteet ja muut) esittelyn tarpeellisuus ja toimivuus?

SuojeluMOTTIn esittelyn tarpeellisuus ja riittävyys?

Taloustmetsien luonnonhoito osion tarpeellisuus ja toimivuus?

Eläinten elinoloja parantavat toimenpiteet osion tarpeellisuus?

Kortin ulkoasu?

- toimivuus
- materiaali
- parannusehdotukset

Muita kommentteja?